

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1.1 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Το θέμα της πτυχιακής εργασίας μας είναι : « Εκπαιδευτικά κτίρια του 19^{ου} -20^{ου} αιώνα» . Συνεργαστήκαμε οι : Μπέλεσης Γεώργιος , Κυριακόπουλος Κων/νος , Γερονίκος Κων/νος . Εργαστήκαμε το χρονικό διάστημα από τον Απρίλιο του 2006 έως τον Οκτώβρη του 2006 .

Ξεκινήσαμε την αναζήτηση στοιχείων από το τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδος το οποίο επισκεφτήκαμε πολλές φορές για να δανειστούμε διάφορα βιβλία τα οποία θα αφορούσαν την έρευνά μας . Μέσω του κομπιούτερ του τεχνικού επιμελητηρίου ψάξαμε αρχικά για κάποια γενικά θέματα όπως : η ιστορία της εκπαίδευσης , η αποκατάσταση και συντήρηση ιστορικών μνημείων και σχολικών κτιρίων , αρχιτεκτονική εφαρμογή των σχολικών κτιρίων , επισκευές κτιρίων .

Από την έρευνά μας αυτή καταλάβαμε ότι η συλλογή τέτοιων στοιχείων ήταν αρκετά περίπλοκη και δύσκολη . Έτσι ότι βρίσκαμε το αναλύαμε καλύτερα και αντλούσαμε όλες τις δυνατές πηγές, του κάθε βιβλίου , που μπορούσαμε να βρούμε .

Πάνω στη βάση αυτή έγινε η αρχή της συλλογής στοιχείων και συνεχίσαμε την αναζήτηση και σε άλλες βιβλιοθήκες που υπάρχουν στην Αττική . Αποφασίσαμε να επισκεφτούμε αυτές που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν όπως :

- Την βιβλιοθήκη του παλιού πολυτεχνείου στην Πατησίων
- Την βιβλιοθήκη της πανεπιστημιούπολης του Ζωγράφου
- Το βυζαντινό μουσείο στην οδό Βασιλίσσης Σοφίας
- Το Τ.Ε.Ε στην οδό Λέκκα

Εκτός από τις βιβλιοθήκες πήγαμε σε διάφορες υπηρεσίες όπως :

- Στον οργανισμό σχολικών κτιρίων
- Σε πολεοδομίες (Αθήνας , Ναυπλίου , Πύργου , Καρπενησίου .)
- Σε τεχνικές υπηρεσίες του δήμου Αθηναίων

Όλες οι παραπάνω έρευνες έγιναν για τον εντοπισμό του σχολικού κτιρίου που θα δουλέψουμε στην πτυχιακή μας .

Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα πήγαμε στο χωριό Προυσός στην Ευρυτανία και βρήκαμε ένα παλιό ιστορικό σχολαρχείο που βρισκόταν εκεί . Στην συνέχεια τραβήξαμε φωτογραφικό υλικό , από τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο του σχολείου . Μας κίνησε το ενδιαφέρον για περαιτέρω μελέτη διότι επρόκειτο για ένα ιστορικό ανώτατο εκπαιδευτήριο που λειτούργησε την περίοδο της Τουρκοκρατίας .

Μπήκαμε στο internet και στην ιστοσελίδα , www.proussos.com.gr , και αντλήσαμε στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες της περιοχής καθώς και πλούσιο φωτογραφικό υλικό .

Επισκεφτήκαμε το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης και πήραμε το βιβλίο «Το χρονικό του Προυσσού» . Επίσης από την δημοτική βιβλιοθήκη Καρπενησίου πήραμε τα βιβλία «Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Ευρυτανίας» και το «Λαϊκό Ευρυτανικό σχολείο» . Πήγαμε στην βιβλιοθήκη του Προυσσού η οποία όμως βρισκόταν σε πολύ κακή κατάσταση . Περνώντας από το Μεγάλο χωριό επισκεφτήκαμε και το λαογραφικό μουσείο το οποίο έκθετε αντικείμενα και ενδύματα της εποχής της Τουρκοκρατίας . Τέλος μεταβήκαμε στο μοναστήρι του Προυσσού το οποίο βρισκόταν σε κοντινή απόσταση από το σχολαρχείο , βρήκαμε τον ηγούμενο πατήρ Χρυσόστομο . Η βοήθειά του ήταν καταλυτική για την εργασία μας γιατί μας οδήγησε στην βιβλιοθήκη του μοναστηριού που είχε στοιχεία για την ίδρυση , κατασκευή και λειτουργία του σχολείου , από τα βιβλία «Προυσσιώτισσα» και «Ο Ευγένιος ο Αιτωλός» . Έτσι πήραμε πλούσιο υλικό για την αρχιτεκτονική των παλαιών οικισμάτων και προσπαθήσαμε να κάνουμε μια μικρή γεωγραφική , χωροταξική , ιστορική και πολιτιστική προσέγγιση .

Στην συνέχεια ξαναπήγαμε στο σχολείο με σκοπό να το αποτυπώσουμε . Το μετρήσαμε μέσα – έξω , για την κατασκευή των σχεδίων μας . Η δουλειά αυτή διήρκεσε μια εβδομάδα και για την αποτύπωση του περιβάλλοντος χώρου , με τα λίγα μέσα που διαθέταμε (μετροταινίες , ράμματα , κροκί) . Με την επιστροφή μας στην Αθήνα , έγινε η σχεδίαση του σχολείου .

Από τον πολιτικό μηχανικό κ. Κωνσταντίνο Λάππα, πήραμε την νομοθεσία και τις προδιαγραφές ξενοδοχειακών καταλυμάτων που προβλέπονται από τον Ε.Ο.Τ , καθώς και την συγγραφή υποχρεώσεων που αφορούσε την ανέγερση διώροφης οικοδομής.

Αποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών , ήταν να δημιουργήσουμε μια εργασία 162 σελίδων και σας την παρουσιάζουμε παρακάτω με όλες τις λεπτομέρειες.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Αρκετά χρόνια πριν από την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης και ακόμα περισσότερα πριν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ο Ρήγας Φεραίος ή Βελενστινλής περιέγραφε στο *Σύνταγμό* του το όραμα του για την παιδεία: «Όλοι χωρίς εξαιρέσει έχουν χρέος να ιξεύρουν γράμματα, η πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία διά τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά».

Το θέμα της εκπαίδευσης και της οργάνωσης της απασχόλησε όλα τα επίσημα κείμενα και τις καταστατικές αρχές που προέκυψαν από τις Εθνοσυνελεύσεις στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Τόσο στον *Οργανισμό του Αρείου Πάγου* (Σάλωνα, 15 Νοεμβρίου 1821) όσο και στις *Διακηρύξεις της Πελοποννησιακής Γερουσίας* (1822) επισημαίνεται η αναγκαιότητα παροχής εκπαίδευσης και στα δύο φύλα και η δέσμευση για την ίδρυση σχολείων, στα οποία η φοίτηση θα παρέχεται δωρεάν. Στο σύνταγμα της Επιδαύρου, «Νόμος της Επιδαύρου, Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος» (Άστρος, 1823), προβλέπεται «συστηματικώς να οργανωθεί η εκπαίδευσις της νεολαίας και να εισαχθεί καθ' όλην την επικράτειαν η αλληλοδιδασκτική μέθοδος από την Διοίκησιν» (κεφ. Ι, άρθρο πζ') ενώ το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος» (Τροιζήνα, 1827) προέβλεπε τη σύσταση Υπουργείου Παιδείας και ανέθετε στη Βουλή να επαγρυπνεί και να προστατεύει τη δημόσια παιδεία.

Λίγα χρόνια πριν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, ιδρύθηκαν και λειτουργούσαν σχολεία στην Αθήνα, στην Τρίπολη, στο Μεσολόγγι, στο Άστρος, στη Βυτίνα, στη Δημητσάνα, στα Λαγκάδια, στην Καρίταινα, στη Στεμνίτσα, στην Τήνο, στην Άνδρο, στη Σύρο, στις Σπέτσες, στην Πάτμο, στην Αίγινα, στη Σίφνο κ.ά. Στα σχολεία αυτά εφαρμοζόταν η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, σύμφωνα με την οποία ο δάσκαλος δίδασκε με τη Βοήθεια των πιο προχωρημένων μαθητών, τους οποίους προπαρασκεύαζε για να διδάξουν μαθητές χαμηλότερου επιπέδου. Στο Άργος λειτουργούσε κεντρική σχολή αλληλοδιδασκτικής, ως σχολή εκπαίδευσης δασκάλων, ενώ, από το 1824, στην αγγλοκρατούμενη Κέρκυρα, ιδρύθηκε και λειτούργησε η Ιόνιος Ακαδημία, η οποία υπήρξε το πρώτο πανεπιστημιακό ίδρυμα στην Ελλάδα.

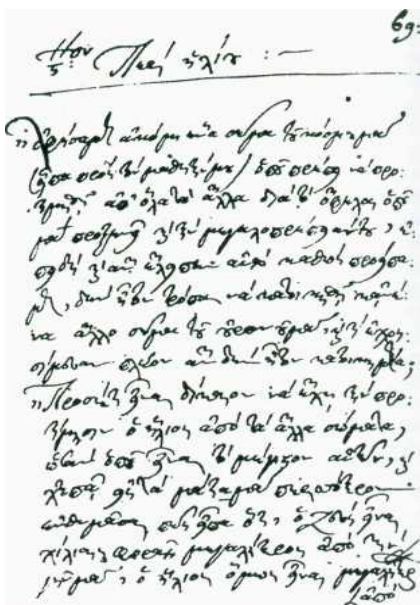
Οι προσπάθειες ανασυγκρότησης στην περίοδο του Καποδίστρια (1828-31)

Εφτά χρόνια πολέμου (1821-27) ήταν αρκετά για να συντελεστεί σε μεγάλο βαθμό η αποσάρθρωση των σχολικών δικτύων, τα οποία, λειτουργώντας πριν από την έναρξη της Επανάστασης ή κατά τη διάρκεια της, βρισκόνταν σε εμβρυακό στάδιο. Έτσι, μπορεί κανείς να ισχυριστεί όχι, την εποχή της ίδρυσης του ανεξάρτητου κράτους, βρισκόμαστε σχεδόν στο έτος μηδέν της ιστορίας της ελληνικής εκπαίδευσης. Από τον πρώτο χρόνο της άφιξης του στην Ελλάδα (1828) ο Ιωάννης Καποδίστριας, πρώτος κυβερνήτης του ελληνικού κράτους, προσπάθησε να δημιουργήσει τους όρους για την κατάρτιση γενικού εκπαιδευτικού προγράμματος. Τα προβλήματα που είχε να

Το «Ελληνομουσείον» των Αγράφων, ελληνικό σχολείο ανωτέρων σπουδών που λειτουργούσε επί τουρκοκρατίας.

Χειρόγραφη σελίδα του Ρήγα Φεραίου από το διδακτικό έργο του «Φυσικής απάνθισμα» (1790).

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΝΤΡΙΚΗΣ & ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ (ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ) ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

Ετη	Αγόρια	Κορίτσια	Σχέση
1854	30.520	4.753	1/6,5
1866	44.102	8,481	1/5
1874	63.156	11,405	1/5,5
1901	112.302	35,901	1/3

Πηγή: Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος,

Αθήνα 1933

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού

Έτη	Αγόρια	Κορίτσια
1830	90,95%	99,5%
1840	87,5%	99,3%
1870	71,38%	93,70%
1979	96,20%	92,96%
1907	50,20%	82,55%

Πηγή: Στατιστική Επιτελής της Ελλάδος, Αθήνα 1933

εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, το χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού συστήματος παρέμενε ο θεωρητικός και κλασικιστικός προσανατολισμός των σπουδών έξω από τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας, ενώ οι ευκαιρίες μετάβασης από τη μία εκπαιδευτική βαθμίδα στην άλλη για τα παιδιά των λαϊκών τάξεων ήταν πολύ δυσκολοπερπάτητος δρόμος. Ωστόσο, από το τελευταίο τέταρτο του αιώνα είχαν αρχίσει να συντελούνται σημαντικές μεταβολές στην οικονομία και στην κοινωνία. Αν και η βιομηχανική ανάπτυξη προχωρούσε με βραδείς ρυθμούς, παρατηρήθηκε έντονη ανάπτυξη κυρίως του τριτογενούς τομέα, στο τραπεζικό σύστημα και στο σύστημα των συγκοινωνιών, αύξηση της χωρητικότητας του εμπορικού ναυτικού, διπλασιασμός της έκτασης των καλλιεργούμενων γαιών, καθώς και αύξηση του εξαγωγικού εμπορίου. Ο αστικός πληθυσμός αυξήθηκε από το 8% το 1853 σε 28% το 1879. Τη δεκαετία 1870-80 οι Έλληνες καπιταλιστές της διασποράς άρχισαν να μεταφέρουν τα πρώτα κεφάλαια στην Ελλάδα. Την περίοδο αυτή οι κυβερνήσεις του Χαρίλαου Τρικούπη (ο οποίος κυβέρνησε από το 1882 μέχρι το 1895 με μικρές διακοπές) και του Θεόδωρου Δηλιγιάννη προσπάθησαν να λάβουν μέτρα εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης, και οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες συμπεριλαμβάνονταν στις επιδιώξεις και στους ανταγωνισμούς των δυο Βασικών κομμάτων. Η περίοδος ήταν γεμάτη αντιφάσεις που πήγαζαν από την αντανάκλαση στην εκπαίδευση του στρεβλού τρόπου ανάπτυξης της οικονομίας (η χώρα ήταν εξαρτημένη πολιτικά και οικονομικά, με υπερτροφική διόγκωση του τριτογενούς τομέα και ατροφική ανάπτυξη της βιομηχανίας), ματαιώσεις και στασιμότητα. Η απουσία συγκεκριμένου προγράμματος και η αποσπασματικότητα των μέτρων, όσο και οι άνευ όρων διαμάχες και συγκρούσεις των δύο παρατάξεων, και το επακόλουθο *ράβε-ξήλωνε*, δημιούργησαν ένα νέο τέλμα σε μια εκπαίδευση που ασφυκτιούσε, λόγω υπανάπτυξης και καθυστέρησης. Η πρώτη συστηματική προσπάθεια για ριζική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης (1889) επί κυβερνήσεως Χαριλάου Τρικούπη δεν προχώρησε, καθώς τα νομοσχέδια που ήρθαν στη Βουλή καταψηφίστηκαν. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1892 (17 μήνες πριν από το «δυστυχώς επτωχεύσαμεν»), τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού έστρωσαν το έδαφος στον Χαρίλαο Τρικούπη για να καθιερώσει πολύ υψηλά δίδακτρα στη μέση και πανεπιστημιακή Βαθμίδα (νόμος ΒΝΔ 1892), να ενισχύσει τις εξεταστικές διαδικασίες σε όλες τις βαθμίδες και στη μετάβαση από βαθμίδα σε βαθμίδα, και να άρει τη μονιμότητα των εκπαιδευτικών, μέτρο που καταργήθηκε λίγα χρόνια μετά, επί κυβερνήσεως Δηλιγιάννη. Το 1894 απολύθηκαν 1.421 δάσκαλοι σε σύνολο υπηρετούντων 3.256. Παράλληλα, θεσμοθετήθηκε η διοργάνωση στρατιωτικών ασκήσεων στη μέση εκπαίδευση και η συνεργασία σχολείου και αστυνομίας για θέματα τάξης. Το 1895, επί κυβερνήσεως Δηλιγιάννη, ψηφίστηκε ο νόμος ΒΤΜΘ' (ουσιαστικά ήταν ο πρώτος εκπαιδευτικός νόμος μετά το 1834), ο οποίος ίσχυσε περίπου 20 χρόνια και ρύθμιζε τη λειτουργία του δημοτικού σχολείου μέχρι το 1929. Η στοιχειώδης εκπαίδευση διαρθρώθηκε σε γραμματοδιδασκαλεία (ιδρύθηκαν σε φτωχές αγροτικές περιοχές), κοινά δημοτικά σχολεία (ιδρύονταν σε μικρούς οικισμούς και κωμοπόλεις και είχαν 4 τάξεις) και πλήρη εξατάξια (ιδρύονταν όπου μπορούσαν να συντηρηθούν από δημοτικούς πόρους).

Η φοίτηση προβλεπόταν και πάλι υποχρεωτική, αλλά ουσιαστικά η δημιουργία διαφόρων τύπων σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, τα οποία μάλιστα ήταν διαβαθμισμένα, με διδακτικό προσωπικό διαφορετικής εκπαίδευσης και με αυξημένο το εξεταστικό (κατατακτήριες και εισαγωγικές), διόγκωσε τις εκπαιδευτικές ανισότητες, αποκλείοντας μεγάλο μέρος των παιδιών από τη μετάβαση στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα (για τους μαθητές των γραμματοδιδασκαλείων, που αποτελούσαν τα 2/3 των μαθητών σχολικής ηλικίας, δεν προβλεπόταν δυνατότητα μεταπήδησης στη μέση εκπαίδευση). Η εκπαίδευση των θηλέων, η οποία γινόταν σε ξεχωριστά σχολεία όπου δίδασκαν δασκάλες, εξακολουθούσε να αφορά μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των κοριτσιών σχολικής ηλικίας. Επίσης, τα σχολικά προγράμματα θεμελιώνονταν με τους γνωστούς κλασικιστικούς και αρχαϊστικούς προσανατολισμούς, και τα αρχαία ελληνικά ήταν η γλώσσα στην οποία γράφονταν εξακολουθητικά τα Βιβλία του δημοτικού σχολείου. Μια ακόμη προσπάθεια για μεταρρύθμιση έγινε το 1899, επί κυβερνήσεως Γεώργιου Θεοτόκη, ο οποίος είχε διατελέσει υπουργός Παιδείας σε κυβέρνηση του Χαρίλαου Τρικούπη. Τα νέα νομοσχέδια του υπουργού Παιδείας Αθ. Ευταξία καταψηφίστηκαν και η εκπαίδευση παρέμεινε σε βαθύ τέλμα. Τα νομοσχέδια του 1899 ήταν η πρώτη (και η τελευταία για το 19ο αι.) σοβαρή προσπάθεια αστικής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που επικεντρωνόταν κυρίως στο δημοτικό σχολείο και στόχευε στην προετοιμασία των μαθητών για την ένταξη τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μεγαλύτερη αντίδραση που συνάντησαν και η καταψήφιση τους στη Βουλή οφείλονταν και στην πρόταση για κατάργηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο.

Οι προσπάθειες μεταρρύθμισης στην περίοδο 1900-20

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι. οι οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες άλλαξαν σημαντικά κάτω από το βάρος πολύ σημαντικών γεγονότων: οξύτατη οικονομική, πολιτική και κοινωνική κρίση, κυβερνήσεις Βενιζέλου, εργατικοί αγώνες, κινήματα και δικτατορίες, δεκάχρονη πολεμική περιπέτεια η οποία κατέληξε αφενός στην εδαφική επέκταση και αφετέρου στη δραματική κατάληξη της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Ο 19ος αι. έκλεισε με ένα γεγονός-σταθμό: την ήττα της χώρας στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η ήττα και η επιβολή της Επιτροπής του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, η οποία θα επιστατούσε στην καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης στην Τουρκία, προκάλεσαν σοκ στην ελληνική κοινωνία και βαθιά εθνική και οικονομική κρίση, η οποία οδήγησε σε μια γενική αμφισβήτηση της βασιλικής δυναστείας και του πολιτικού κόσμου, που με τον έναν ή τον άλλο

Η ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

Έτος	Ελληνικά σχολεία	Μαθητές	Γυμνάσια	Μαθητές
1830	39	2.528	—	—
1855	80	4.224	7	968
1860	87	6.630	8	1.288
1865	114	6.900	12	1.830
1868	123	6.675	16	1.908

Πηγή: Μωραϊτης Δημ., *Ιστορία της Παιδαγωγικής*, έκδ. 3η, Αθήναι ? 953, σ. 290

τρόπο θεωρήθηκε συνυπεύθυνος για την κατάσταση στην οποία είχε οδηγηθεί η χώρα. Από τον Απρίλιο του 1897 έως τον Αύγουστο του 1909 ανεβοκατέβηκαν 13 κυβερνήσεις που ανήκαν στα δύο κόμματα, το τρικουπικό, με αρχηγό τον Γεώργιο Θεοτόκη, και το δηλιγιαννικό, με αρχηγό άλλοτε τον ίδιο τον Θεόδωρο Δηλιγιάννη και άλλοτε τον Δημήτριο Ράλλη.

Η εντεινόμενη δυσαρέσκεια και η αίσθηση του αδιεξόδου δημιουργούσαν συνθήκες για την ανάπτυξη αντίδρασης. Το 1909 η στάση στο Γουδί απελευθέρωσε τις αστικοδημοκρατικές δυνάμεις και οι εκλογές του 1910 έφεραν στην κυβέρνηση τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Την ίδια χρονιά (Νοέμβριος) ιδρύθηκε στην Αθήνα ο *Εκπαιδευτικός Όμιλος*, το σπουδαιότερο παιδαγωγικό και αγωνιστικό κέντρο ίων δημοτικιστών, τα μέλη του οποίου έμελλε να παίξουν σημαντικό ρόλο σε όλες τις προσπάθειες αλλαγών στην εκπαίδευση που επιχειρήθηκαν στην περίοδο 1910-30 από τις κυβερνήσεις του Βενιζέλου. Για τον Εκπαιδευτικό Όμιλο (ο οποίος μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα έφτασε τα 650 μέλη) και τα στελέχη του (Δημήτριος Γληνός, Αλέξανδρος Δελμούζος και Μανόλης Τριανταφυλλίδης, μεταξύ των κυριότερων) ο στόχος ήταν συγκεκριμένος και ενιαίος: η χώρα είχε ανάγκη περισσότερο από ποτέ τη γλωσσοεκπαι-δευτική μεταρρύθμιση.

Την περίοδο αυτή οι πολιτικοί εκπρόσωποι της αστικής τάξης, με κυριότερο εκπρόσωπο τους τον Ελευθέριο Βενιζέλο, και οι φιλελεύθεροι διανοούμενοι, με κυριότερους εκφραστές τον Δημήτριο Γληνό (που αργότερα στράφηκε πολιτικά προς την Αριστερά), τον Αλέξανδρο Δελμούζο και τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη, επεδίωκαν τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης. Επρόκειτο για διεκδίκηση καθαρά αστική, που ερχόταν σε σύγκρουση με προαστικές και φεουδαρχικές δυνάμεις σε περιόδους κατά τις οποίες, όταν αυτές επανέρχονταν στην εξουσία, εφάρμοζαν αντι-μεταρρυθμίσεις, ακυρώνοντας προηγούμενες ρυθμίσεις. Παράλληλα, αποσκοπούσαν στην καταστολή «καινοτόμων ιδεών και πρακτικών» που απέρρεαν από το φιλελεύθερο ρεύμα του δημοτικισμού. Έτσι, οι αναχρονιστικές ιδέες και ρυθμίσεις έρχονταν σε σύγκρουση και μπλόκαραν τις επιδιώξεις και τις φιλελεύθερες ιδέες και απόψεις της αστικής τάξης στον χώρο της εκπαίδευσης. Το 1911 αναθεωρήθηκε το Σύνταγμα του 1864 από τη Β' Διπλή Αναθεωρητική Βουλή του 1910. Το νέο Σύνταγμα δεν μετέβαλλε τη μορφή του πολιτεύματος ούτε την οργάνωση της πολιτείας. Τότε θεσπίστηκαν θεμελιώδεις θεσμοί του δημοσίου δικαίου στη χώρα μας: μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδης εκπαίδευση, εγγυήσεις για την ανεξαρτησία των δικαστών, Συμβούλιο Επικρατείας, Εκλογοδικείο κ.ά. Η πρώτη προσπάθεια εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στη διάρκεια του νέου αιώνα έγινε το 1913, επί υπουργίας Τσιριμώκου και μέσα στον απόηχο των νικηφόρων Βαλκανικών πολέμων 1912-13, που είχαν διπλασιάσει σχεδόν τα σύνορα της Ελλάδας. Η συγκυρία φαινόταν ευνοϊκή, αν και πριν από λίγα χρόνια, η είσοδος στον 20ό αι. είχε σημαδευτεί με τις οργανωμένες αντιδράσεις των συντηρητικών δυνάμεων στο θέμα της γλώσσας, που είχαν οδηγήσει το 1901 στις συγκρούσεις των *Ευαγγελικών* (η δημοσίευση του Ευαγγελίου στη δημοτική γλώσσα ξεσήκωσε τις συντηρητικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα το ξέσπασμα συγκρούσεων που κατέληξε σε 8 νεκρούς και 80 τραυματίες), το 1903 στα *Ορεατειακά* (αντιδράσεις για την προσπάθεια παρουσίασης της *Ορέστειας* του Αισχύλου από το Βασιλικό θέατρο στη δημοτική γλώσσα) και το 1908 στα *Αθείκα* (κλείσιμο του Παρθεναγωγείου Βόλου και προσαγωγή του διευθυντή του, Αλέξανδρου Δελμούζου, σε δίκη για αθεΐα, εξύβριση κ.ά.). Στην εισηγητική έκθεση των νομοσχεδίων, που γράφτηκε από τον Δημήτριο Γληνό, πρωτεργάτη του Εκπαιδευτικού Ομίλου, τονιζόταν ότι ο βασικός προσανατολισμός είναι πραγματικά υποχρεωτική εκπαίδευση, πρακτική κατεύθυνση της ύλης, σύγχρονη παιδαγωγική, μόρφωση της γυναίκας, προσαρμογή ίου εκπαιδευτικού συστήματος στις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της χώρας, στροφή προς τις θετικές επιστήμες, δημιουργία επαγγελματικής εκπαίδευσης. Στα νομοσχέδια επισημαίνονταν οι αδυναμίες και τα χρόνια προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους: ο ψευτοκλασικισμός, η έλλειψη πρακτικού προσανατολισμού, η μονολιθικότητα, οι ελλείψεις σχολείων, η υποβαθμισμένη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, η αυταρχική διοίκηση. Προβλεπόταν εξαετές δημοτικό σχολείο, στο οποίο δεν θα διδασκόταν η αρχαία γλώσσα, αλλά η νεοελληνική (καθαρεύουσα). Μετά θα ακολουθούσαν: (α) ίο τριετές *αστικό σχολείο*, ένα πρακτικό σχολείο στο οποίο θα μπορούσαν να φοιτούν οι απόφοιτοι δημοτικού χωρίς εξετάσεις και

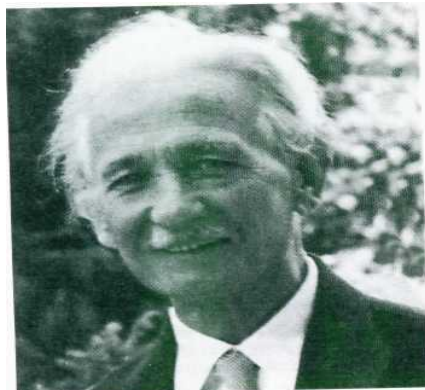
(β) το εξαετές γυμνάσιο, χωρισμένο σε δύο κύκλους, στο οποίο θα μπορούσαν να φοιτούν απόφοιτοι δημοτικού χωρίς εξετάσεις ή απόφοιτοι του *αστικού* σχολείου μετά από κατατακτήριες εξετάσεις.

Οι αντιδράσεις, που υποκίνησαν οι συντηρητικοί κύκλοι, αλλά και η μη σθεναρή υποστήριξη των νομοσχεδίων από τη μεριά της κυβέρνησης, οδήγησαν στην καταψήφιση των νομοσχεδίων (ψηφίστηκε μόνο η σύνταξη νέων αναλυτικών προγραμμάτων που αύξησαν τις ώρες των τεχνικών μαθημάτων) και, βέβαια, σε ένα ακόμη πλήγμα στην ελληνική εκπαίδευση, η οποία εξακολουθούσε να βρίσκεται αποκομμένη από τις ανάγκες της χώρας. Οι αστικές δυνάμεις υποχωρούσαν μπροστά στην πίεση δυνάμεων προαστικών, που επιζούσαν ακόμα και ήταν ισχυρές κυρίως στο πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο, δυνάμεων που εξέφραζαν φθίνοντα οικονομικά συμφέροντα τα οποία έπληττε η αστική οικονομική πολιτική.

Λίγα χρόνια αργότερα, μέσα στην ίδια δεκαετία (1917), από την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσ-σαλονίκης (υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο) και με εισήγηση του Δημήτριου Γληνού, νομοθετήθηκαν με διάταγμα (ν. 827/1917) και επικυρώθηκαν από τη Βουλή των Ελλήνων σχεδόν όλα όσα προβλέπονταν, όσον αφορά τη διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, στα νομοσχέδια του 1913. Πα το δημοτικό σχολείο γράφτηκαν και κυκλοφόρησαν μέσα στη διετία 1917-19 δέκα νέα αναγνωστικά στη δημοτική, ανάμεσα τους τα περίφημα *Ψηλά Βουνά* και το *Αλφαβητάρι με τον ήλιο*, όλα γραμμένα με βάση τη γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Τα νέα βιβλία ήταν γραμμένα στη λογική μιας παιδαγωγικής προοδευτικής και αντιαυταρχικής, χωρίς ηθικολογίες, διδακτισμούς και αφορισμούς. Οι μεταρρυθμίσεις του 1913 (εκείνη του 1913 δεν

Οι κατηγορούμενοι για τα επεισόδια, γνωστά ως «Αθεϊκά», στη δίκη που πραγματοποιήθηκε στο Ναύπλιο τον Απρίλιο του 1914 (φωτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

Ο εκπαιδευτικός και πανεπιστημιακός Αλέξανδρος Δελμούζος, υπέρμαχος της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και κορυφαίος υποστηρικτής του δημοτικισμού (φωτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

ψηφίστηκε στη Βουλή) και του 1917 συμπλήρωναν η μία την άλλη, καθώς τόσο ο πολιτικός φορέας που τις προώθησε (κυβερνήσεις Ελευθερίου Βενιζέλου) όσο κυρίως οι εμπνευστές τους (οι πρωταγωνιστές του Εκπαιδευτικού Ομίλου, Γληνός, Λελλμούζος και Ο Τριανταφυλλίδης) ήταν οι ίδιοι. Ωστόσο, η προσπάθεια εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1913 έληξε άδοξα με την καταψήφιση της στη Βουλή και η μεταρρύθμιση του 1917 καταργήθηκε μόλις 3 χρόνια αργότερα, όταν στις εκλογές του 1920 τα φιλομοναρχικά κόμματα πήραν την πλειοψηφία καθώς, μεσοσύσης της Μικρασιατικής Εκστρατείας, οι κουρασμένοι από τη δεκάχρονη πολεμική περιπέτεια Έλληνες (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α' Παγκόσμιος πόλεμος, Μικρασιατική Εκστρατεία) καταψήφισαν τους φιλελεύθερους.

Μαζί με την πτώση του Βενιζέλου γκρεμίστηκε ουσιαστικά και τυπικά από τη νέα κυβέρνηση και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η νέα κυβέρνηση του Δ. Ράλλη (με υπουργό Παιδείας τον Θ. Ζαΐμη) με τον νόμο 2678 της 10ης Αυγούστου 1921, «Περί εισαγωγής αναγνωστικών βιβλίων εις τα δημοτικά σχολεία των καταλληλότερων εκ των προ του 1917 εγκεκριμένων» κατήργησε τη διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας, ενώ λίγους μήνες πριν (Νοέμβριος 1920) η *Επιτροπεία* που διορίστηκε για να εξετάσει τη γλωσσική διδασκαλία των δημοτικών σχολείων πρότεινε να καούν τα βιβλία της μεταρρύθμισης του 1917, «ως έργα ψεύδους και κακόβουλου προθέσεως», και να καταδιωχθούν «ποινικώς οι υπαίτιοι των προς διαφθοράν της ελληνικής γλώσσας και παιδείας τελεσθέντων πραξικοπημάτων». Μαζί με τα παλαιά αναγνωστικά και τα αλφαβητάρια επέστρεψε η καθαρεύουσα με το «πάτερ» και «μήτερ» και με το «οι χοίροι υίζουσιν, τα χοιρίδια κοίζουσιν, οι όφεις ιύζουσιν».

Η εκπαίδευση στην εποχή του Μεσοπολέμου (1922-40)

Η περίοδος 1922-33. Η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) αποτέλεσε το κορυφαίο γεγονός που μετασχημάτισε δραματικά τον γεωγραφικό, πληθυσμιακό και ιδεολογικό χάρτη της Ελλάδας. Αν ήθελε να συνοψίσει κανείς την κατάσταση που επικρατούσε στην ελληνική εκπαίδευση την περίοδο 1920-28, μία λέξη θα ήταν αρκετή: χάος. Τα δισεπίλυτα προβλήματα της εκπαίδευσης οξύνθηκαν ακόμη περισσότερο με τη ραγδαία αύξηση των μαθητών, αλλά και τα υψηλά ποσοστά του αναλφαβητισμού που παρατηρούνταν. Στα χρόνια προβλήματα που συναντούσε κανείς από την ίδρυση του ελληνικού κράτους και σε όλη τη διάρκεια του 19ου αι., ήρθε να προστεθεί μια πρωτοφανής πολιτική αστάθεια, καθώς μέσα σε 8 χρόνια άλλαξαν 34 κυβερνήσεις και 25 υπουργοί Παιδείας, ενώ τα πραξικοπήματα βρίσκονταν στην ημερήσια διάταξη. Χαρακτηριστικό της περιόδου είναι ότι κάθε υπουργός Παιδείας, μόλις αναλάμβανε καθήκοντα, αναιρούσε τους νόμους του προκατόχου του. Το 1923 η κυβέρνηση του Νικόλαου Πλαστήρα επανέφερε τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του 1917. Το Μαράσλειο Διδασκαλείο Εκπαίδευσης Δασκάλων αναδιοργανώθηκε με διευθυντή τον Αλέξανδρο Δελλμούζο και προσαρτήθηκε στην Παιδαγωγική Ακαδημία, που άνοιξε ξανά το 1924 με διευθυντή το Δημήτριο Γληνό. Προς στιγμήν φάνηκε ότι μπορούσε και πάλι να εφαρμοστεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ίου Εκπαιδευτικού Ομίλου. Ωστόσο, από το 1925 έως το 1926, το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και η εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στα δύο ιδρύματα προκάλεσαν ισχυρές αντιδράσεις (*Μαρασλείακά*), οι οποίες οδήγησαν στην απόλυση των δύο πρωτοπόρων του δημοτικισμού και σε νέα ανακοπή της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Το 1928 υπήρξε νέα κυβερνητική αλλαγή. Το *Κόμμα των Φιλελευθέρων* υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο σχημάτισε κυβέρνηση και ξεκίνησε για μία ακόμη φορά την προσπάθεια για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

Στα νομοσχέδια του 1929 (υπουργός Παιδείας Κ. Πόντικας) και του 1930-31 (υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου) προτεινόταν εξάχρονο δημοτικό σχολείο κοινό για αγόρια και κορίτσια (μεικτό), ενώ καθιερωνόταν η δημοτική γλώσσα σε όλες τις τάξεις ίου δημοτικού (στις δύο τελευταίες θα διδασκόταν παράλληλα με την καθαρεύουσα).

Ο απόφοιτος δημοτικού μπορούσε είτε να εγγραφεί χωρίς εξετάσεις σε κατώτερο επαγγελματικό σχολείο (γεωργικά, εμπορικά, Βιοτεχνικά, οικοκυρικά) με διετή ή τριετή φοίτηση είτε να ακολουθήσει τη μέση εκπαίδευση μετά από εισιτήριες εξετάσεις. Η μέση εκπαίδευση περιλάμβανε τα γυμνάσια (εξαετή) και τα πρακτικά λύκεια (εξαετή). Ο απόφοιτος γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου μπορούσε μεία από εισιτήριες εξετάσεις να εγγραφεί στο πανεπιστήμιο. Από το 1929 έως το 1964 η επιλογή των υποψηφίων μαθητών γινόταν με εξετάσεις την ευθύνη των οποίων είχαν τα ίδια τα πανεπιστήμια. Τα θέματα ορίζονταν από τους καθηγητές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, οι οποίοι ρύθμιζαν τις λεπτομέρειες των εξετάσεων και διενεργούσαν, για κάθε ΑΕΙ, ξεχωριστές εξετάσεις. Οι υποψήφιοι, απόφοιτοι γυμνασίου, κατέθεταν την αίτηση τους στη σχολή που επιθυμούσαν να εισαχθούν. Ιδρύθηκε επίσης τετραετές Ανώτερο Παρθεναγωγείο, στο οποίο μπορούσαν να εγγραφούν χωρίς εξετάσεις οι απόφοιτες δημοτικού. Η δομή και τα χαρακτηριστικά της μεταρρύθμισης του 1929 ήταν λιγότερο δημοκρατικά σε σύγκριση με τις μεταρρυθμίσεις του 1913 και του 1917, και όχι μόνο γιατί καθιερώνονταν εισιτήριες εξετάσεις από βαθμίδα σε Βαθμίδα (από το δημοτικό στο γυμνάσιο και από το γυμνάσιο στο πανεπιστήμιο), αναπαράγοντας έτσι τις κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες. Ο Δημήτριος Γληνός στην κριτική του για τη μεταρρύθμιση του 1929 επισήμανε πολύ σωστά πως «ό,τι περιέχει καλό δεν είναι νέο και ό,τι περιέχει νέο δεν είναι καλό». Επίσης, τόνιζε ότι η πρακτικοποίηση της εκπαίδευσης είναι θεωρητικός λόγος παρά πραγματικότητα, καθώς υπονοείτο και πουθενά δεν πραγματωνόταν.

Στη δεκαετία του 1920 ιδρύθηκαν τρεις νέες πανεπιστημιακές μονάδες: η Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, η Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (ΑΣΟΕΕ) και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Λίγο πριν, το 1914, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ) είχε ενταχθεί στην ανώτατη εκπαίδευση, ως ισότιμο με το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1930 ιδρύθηκε και άρχισε τη λειτουργία του το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών της Αθήνας, το οποίο το επόμενο έτος μετονομάστηκε σε Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών.

Στο κλείσιμο της εκατονταετίας από την πρώτη νομοθετική οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος (1834-1933), τίποτε δεν φαινόταν να έχει αλλάξει στην ελληνική εκπαίδευση, η οποία έμοιαζε να υποφέρει από το μαρτύριο του Σίσουφου. Καμιά μεταρρυθμιστική προσπάθεια δεν μπόρεσε να προχωρήσει, σχεδόν κανένα μέτρο δεν πρόφτασε να υλοποιηθεί και το σύστημα παρέμεινε ακίνητο, σαν απολιθωμένος δεινόσαυρος, μονολιθικό και θεωρητικό.

Η περίοδος 1933-40. Τελικά, και η μεταρρύθμιση του 1929 είχε μικρό χρόνο ζωής· άλλα από τα μέτρα δεν υλοποιήθηκαν καθόλου κι άλλα καταργήθηκαν το 1936, με την άνοδο στην εξουσία του Ιωάννη Μεταξά. Η δικτατορία του Κονδύλη, το 1935, ανέστειλε τη μεταρρύθμιση του 1929, ως «εθνοφθόρο». Το διδακτορικό καθεστώς του Μεταξά προχώρησε σε μια ολοκληρωτική μεταβολή του εκπαιδευτικού συστήματος, καταργώντας ό,τι είχε διαμορφωθεί με τη μεταρρύθμιση του 1929. Καταργήθηκε η διάρθρωση σε εξάχρονο δημοτικό και εξάχρονο γυμνάσιο. Το δημοτικό μετατράπηκε ουσιαστικά σε τετρατάξιο· τυπικά παρέμενε εξαετές, αλλά οι εξετάσεις το μετέτρεπαν σε τετραετές, καθώς η φοίτηση στην επόμενη βαθμίδα (γυμνάσιο) προϋπέθετε εισαγωγικές εξετάσεις· τέλος, το γυμνάσιο έγινε οκτατάξιο χωρισμένο σε δύο κύκλους.

Το πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1920 (φωτ. ΑΠΕ).

Η κατάσταση στη δημοτική εκπαίδευση περιγράφεται στην επίσημη στατιστική του έτους 1938-39 ως εξής: 74.392 παιδιά διέκοπταν τη φοίτηση από το σχολείο οριστικά, διαρρέοντας από τάξη σε τάξη. Το 60,4% του συνόλου των δημοτικών σχολείων ήταν μονοτάξια, γεγονός που φανέρωνε ότι μεγάλο μέρος των Ελληνοπαίδων λάμβανε στοιχειωδέστατη μόρφωση. Την ίδια χρονιά, πάνω από 100.000 παιδιά σχολικής ηλικίας δημοτικού δεν φοιτούσαν στο σχολείο. Σε πάνω από 3.000 οικισμούς και συνοικισμούς δεν υπήρχε δημοτικό σχολείο. Τα υπάρχοντα νηπιαγωγεία εξυπηρετούσαν, την ίδια χρονιά, μόλις το 15% των παιδιών νηπιακής ηλικίας. Στη μέση εκπαίδευση επικρατούσε πραγματική σύγχυση. Υπήρχε μια πολυτυπία σχολείων που ιδρύθηκαν την περίοδο 1936-39 από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου 1936 (δικτατορία Μεταξά), όπως το *αιιικόν σχολείον* (5 έτη), το *προγυμνάσιον* (5 έτη), το *κλασικόν γυμνάσιον* (8 έτη), το *πρακτικόν λύκειον* (8 έτη) κλπ.

Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο εντάχθηκε στην ανώτατη εκπαίδευση το 1914 ως ισότιμο του Πανεπιστημίου Αθηνών (φωτ. ΑΠΕ).

Το δικτατορικό καθεστώς του Ιωάννη Μεταξά κατήργησε ό,τι είχε διαμορφωθεί με τη μεταρρύθμιση του 1929 (φωτ. από την έκδ. «1001 χρόνια Ελλάδα»).

Το 1939 τα πεντατάξια αστικά σχολεία μετατράπηκαν σε τριτάξια, δεχόμενα με εξετάσεις απόφοιτους δημοτικού.

Από το 1939 το οκτατάξιο *κλασικόν γυμνάσιον* και *πρακτικόν λύκειον* και το *διτάξιο προγυμνάσιον* καταργήθηκαν και ιδρύθηκαν δύο κύκλοι μέσης γενικής εκπαίδευσης: το *γυμνάσιον - κατώτερος κύκλος 6 ετών* και το *λύκειον - ανώτερος κύκλος 2 ετών*. Το λύκειο περιλάμβανε δύο τμήματα: το *θεωρητικόν* και το *πρακτικόν*.

Η μέση επαγγελματική εκπαίδευση φυτοζωούσε, καθώς το 1938-39 φοιτούσαν στις σχετικές σχολές μόνο 11 χιλιάδες μαθητές. Την ίδια χρονιά (1938-39) οι φοιτητές των ανώτατων σχολών (Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Ανωτάτη Εμπορική Σχολή Οικονομικών Επιστημών, Πάντειος, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών) ανέρχονταν σε 8.301, εκ των οποίων οι γυναίκες ήταν μόλις 925.

Ο Αλέξανδρος Δελμούζος το 1939 παρατηρούσε ότι «η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η οποία άρχισε το 1910, ουσιαστικά δεν υπήρχε πια, γιατί ούτε η υποχρεωτική εκπαίδευση γενικεύτηκε ούτε η δημοτική γλώσσα έγινε διδακτική γλώσσα ούτε η ΤΕΕ [τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση] εδραιώθηκε, και η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης παρέμεινε εξαιρετικά χαμηλή διατηρώντας τα ποσοστά των αναλφάβητων σε υψηλά επίπεδα».

Η εκπαίδευση την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου

Την περίοδο της Κατοχής η εκπαίδευση ελάχιστα λει-τούργησε, λόγω των βομβαρδισμών, της καταστροφής ή της επίταξης των διδασκηρίων και της έλλειψης διδακτικού προσωπικού. Εκ των κατεχομένων 8.345 διδασκηρίων υπό των στρατιωτικών δυνάμεων κατοχής, μόνο το 719 παρέμειναν άθικτα. Περίπου 1.000 πυρπολήθηκαν ή γκρεμίστηκαν και τα υπόλοιπα υπέστησαν σημαντικές καταστροφές. Στην κατεχόμενη από τα βουλγαρικά στρατεύματα Δυτική Θράκη και Ανατολική Μακεδονία όλα τα ελληνικά σχολεία έκλεισαν και οι εκπαιδευτικοί διώχθηκαν. Την περίοδο 1940-45 υπολογίζεται ότι περίπου 600.000 παιδιά δεν φοίτησαν καν στο δημοτικό σχολείο. Ιδιαίτερο σημαντικό σταθμό στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης αποτέλεσε το «Σχέδιο για μια λαϊκή παιδεία», το οποίο διαπνεόταν από μια ριζοσπαστική αντίληψη για την παιδεία και τους στόχους της. Στις απελευθερωμένες περιοχές της Ελλάδας (στην ορεινή περιοχή που εκτεινόταν από τον Κορινθιακό κόλπο έως τα σύνορα με την πρώην Γιουγκοσλαβία και από τις δυτικές πλαγιές της Πίνδου έως την ανατολική ακτογραμμή της Ελλάδας), το *ΕΑΜ* συγκρότησε, τον Μάρτιο του 1944, την *ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης)* ως κεντρικό πολιτικό όργανο, για να «συντονίσει τις προσπάθειες και τον αγώνα για την εθνική απολύτρωση και να αναλάβει την υπεύθυνη διοίκηση των ελευθερωμένων περιοχών της χώρας», με πρόεδρο τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Αλέξανδρο Σβώλο. Στο Εθνικό Συμβούλιο της *ΠΕΕΑ*, που συνήλθε στις Κορυσχάδες της Ευρυτανίας, υποβλήθηκε το «Σχέδιο για μια λαϊκή παιδεία». Εμπνευστές του ήταν εκπαιδευτικοί και διανοούμενοι του *ΕΑΜ* και της οργάνωσης της νεολαίας του (*ΕΠΟΝ*). Με πρωτοβουλία της *ΕΠΟΝ* άνοιξαν και λειτούργησαν τα κλειστά από τους κατακτητές σχολεία, δημιουργήθηκαν σχολεία αναλφάβητων και λαϊκές βιβλιοθήκες, ενώ λειτούργησαν και τα Παιδαγωγικά Φροντιστήρια, που εκπαίδευαν δασκάλους και κυκλοφόρησαν αναγνωστικά βιβλία [*Ελευθέρη Ελλάδα και Αετόπουλα*], σε μια προσπάθεια να θεμελιωθεί μια νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα για την Ελλάδα. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του *ΕΑΜ*, στο οποίο πρωτοστάτησαν εξέχουσες πνευματικές προσωπικότητες, όπως η Ρόζα Ιμβριώτη, χάραξε μια νέα προοπτική για τα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας.

Σύμφωνα με το «Σχέδιο για μια λαϊκή παιδεία», το εκπαιδευτικό σύστημα διαρθρωνόταν σε μια ενιαία, υποχρεωτική και δωρεάν βασική εκπαίδευση οκταετούς διάρκειας. Η εκπαίδευση διαιρείτο σε τέσσερις χρονικές περιόδους αντίστοιχες με τις ηλικίες του παιδιού (παιδικό σταθμοί και νηπιαγωγεία, δημοτικό, γυμνάσιο, ΤΕΕ και ΑΕΙ), με παράλληλη πρόβλεψη για ειδική εκπαίδευση. Πα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση προέβλεπε διδασκαλία της κοινής δημοτικής γλώσσας ως μόνης γλώσσας του ελληνικού λαού και το μονοτονικό σύστημα γραφής, αλλά προέβλεπε τη διδασκαλία, στις δύο ανώτερες τάξεις του γυμνασίου, συλλογής λογοτεχνικών κειμένων, όπου θα προσφέρονταν δείγματα όλων των εποχών και ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση προβλεπόταν τετραετής με διάφορους τύπους σχολείων (αγροτικά, βιομηχανικά, βιοτεχνικά, κλασικά).

Ο νομικός και πολιτικός Αλέξανδρος Σβώλος (φωτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

Η εκπαίδευση από το 1950 έως το τέλος της δικτατορίας (1974)

Το τέλος του Β Παγκοσμίου πολέμου και του Εμφυλίου βρήκε την εκπαίδευση σε πάρα πολύ κακή κατάσταση. Οι τεράστιες ελλείψεις σε υποδομή και σε προσωπικό συνοδεύονταν από μια γενική πτώση των ποσοστών φοίτησης των μαθητών τόσο στη στοιχειώδη εκπαίδευση όσο και στο γυμνάσιο. Το 60% των δημοτικών σχολείων ήταν μονοτάξια, ενώ σε κάθε δάσκαλο αναλογούσαν κατά μέσο όρο περίπου 60 μαθητές. Ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών διέκοπτε τη φοίτηση κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους (το 1950-51 διέκοψαν τη φοίτηση τους 102.893 μαθητές) ενώ 150.000-200.000 δεν πήγαιναν την ίδια περίοδο καθόλου στο δημοτικό σχολείο. Λιγότερο από το 15% των παιδιών της αντίστοιχης ηλικίας φοιτούσε στο γυμνάσιο, ενώ το ποσοστό των αναλφάβητων ξεπερνούσε το 24%. Η πρώτη μεταπολεμική απογραφή (1951) ουσιαστικά χώρισε την Ελλάδα σε τρεις γεωγραφικές περιοχές όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού: (α) στις εκπαιδευτικά καθυστερημένες περιοχές· (β) σε αυτές που βρίσκονταν σε μια μεσαία κατάσταση· και (γ) στις ευνοημένες εκπαιδευτικά. Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες οι νομοί με τον χαμηλότερο δείκτη εκπαιδευτικού επιπέδου ήταν στην Ήπειρο (Θεσπρωτία, Αρτα, Πρέβεζα), στη Θράκη (Ξάνθη, Ροδόπη), στα Ιόνια (Ζάκυνθος, Κέρκυρα, Λευκάδα) και στη Θεσσαλία (Καρδίτσα, Τρίκαλα). Στη χειρότερη κατάσταση βρισκόταν ο νομός Ευρυτανίας, που παρουσίαζε τον χαμηλότερο δείκτη εκπαιδευτικού επιπέδου. Την ίδια περίοδο το γυναικείο φύλο συγκέντρωνε τα μεγαλύτερα ποσοστά αναλφάβητων και τα μικρότερα ποσοστά πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η εκπαίδευση αναδιοργανώθηκε με τον αναγκαστικό νόμο 388/1948, με τον οποίο επανήλθε το σύστημα των διδάκτρων και των εκπαιδευτικών τελών. Το 1951, μέσω του νομοθετικού διατάγματος 1823 καθιερώθηκε η διάρθρωση της γενικής εκπαίδευσης σε δύο βαθμίδες, την δετή στοιχειώδη και την δετή μέση, και η διαίρεση της μέσης σε δύο ισόχρονους κύκλους σπουδών, το γυμνάσιο και το λύκειο, κατά το σχήμα 6+3+3.

Η κατάσταση στα δημοτικά σχολεία κατά το έτος 1950-51 είχε ως εξής: 8.997 δημοτικά σχολεία, 18.353 δάσκαλοι, 1.032.525 εγγραφέντες μαθητές και 929.632 φοιτήσαντες.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, τα διαρκώς αυξανόμενα εκπαιδευτικά προβλήματα ανάγκασαν την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή (*EPE*) να συγκροτήσει, το 1957, μια ειδική Επιτροπή Παιδείας με σκοπό την αντιμετώπιση τους. Στα πορίσματα της Επιτροπής (1958) τονιζόταν ότι η παιδεία πρέπει να θεωρείται η πλέον παραγωγική επένδυση και επισημαινόταν για μία ακόμη φορά η αναντιστοιχία του εκπαιδευτικού συστήματος με τις αναπτυξιακές οικονομικές ανάγκες της χώρας και τις απαιτήσεις της κοινωνίας.

Τα νομοθετικά μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση Καραμανλή από το 1959 έως το 1962 για την εκπαίδευση (νόμοι 3971 και 3973 της 2ας Σεπτεμβρίου 1959) αφορούσαν την οργάνωση και λειτουργία της μέσης, γενικής και τεχνικής-επαγγελματικής, εκπαίδευσης. Οι αλλαγές ήταν κυρίως οργανωτικής μορφής και δεν έθιγαν τους υπάρχοντες στόχους και τις από πολλά χρόνια διαμορφωμένες κατευθύνσεις του εκπαιδευτικού συστήματος, με την κυριαρχία του ψευδοκλασικισμού.

Το 1957 η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή συγκρότησε την Ειδική Επιτροπή Παιδείας για την αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας (ψ(ύτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

Παράλληλα, οι ελάχιστες δημόσιες δαπάνες που διατέθηκαν άφησαν ανεκπλήρωτες τις διακηρύξεις για ενίσχυση της τεχνικής εκπαίδευσης. Το 1957 ξεκίνησε τη λειτουργία της η Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης, το σημερινό Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Προβλήματα στη διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Ας δούμε, όμως, τώρα ποια ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής εκπαίδευσης μετά τις τελευταίες αλλαγές στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση βρίσκονταν σε απελπιστικά χαμηλά επίπεδα (1,8% του ΑΕΠ το 1956-57). Για την εγγραφή του μαθητή σε σχολείο όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης έπρεπε να καταβληθεί κάθε χρόνο η λεγόμενη *μαθητική εισφορά*. Τα βιβλία και όλα τα σχολικά είδη πληρώνονταν από τους μαθητές, κανόνας από τον οποίο δεν εξαιρέθηκαν ούτε τα βιβλία του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων. Η εξάχρονη στοιχειώδης εκπαίδευση παρέμενε κατ' όνομα υποχρεωτική, ενώ η φοίτηση στο γυμνάσιο παρέμενε δυνατότητα μόνο για ένα μικρό μέρος του πληθυσμού αντίστοιχης ηλικίας. Το γυμνάσιο ήταν εξατάξιο, χωρισμένο σε δύο τριετείς κύκλους, ο πρώτος με ενιαίο πρόγραμμα και ο δεύτερος με κατευθύνσεις σπουδών (κλασική και πρακτική, όπως τεχνική, αγροτική, ναυτική, οικονομική κ.ά.). Στην πραγματικότητα, ο παραδοσιακός προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος παρέμενε αναλλοίωτος, καθώς η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών που φοιτούσαν στο γυμνάσιο επέλεγαν την κλασική κατεύθυνση (περίπου οι τρεις στους τέσσερις).

Οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα πανεπιστήμια γίνονταν από τα ίδια τα ιδρύματα και ο υποψήφιος έπρεπε να μεταβεί και να εγκατασταθεί για κάποιο χρονικό διάστημα στην Αθήνα ή στη Θεσσαλονίκη, όπου βρίσκονταν και τα μοναδικά τότε ΑΕΙ, προκειμένου να λάβει μέρος σε αυτές. Το υψηλό κόστος και ο διαταγμός που προκαλούσε η άγνωστη και απόμακρη πρωτεύουσα ή συμπρωτεύουσα δρούσαν αποθαρρυντικά για τα αγροτόπαιδα της επαρχίας. Η εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κόστιζε αρκετά για κάθε έτος σπουδών, ενώ τα κακοεκτυπω-μένα συγγράμματα και οι πρόχειρες σημειώσεις των καθηγητών πληρώνονταν από τους φοιτητές. Εκτός αυτού, οι φοιτητές έπρεπε σε κάθε εξεταστική περίοδο να πληρώνουν εξεταστρα σε κάθε καθηγητή, για να έχουν δικαίωμα να εξεταστούν στο μάθημα του.

Η μεταρρύθμιση του 1964. Στις εκλογές του 1964 η *Ένωση Κέντρου* εξασφάλισε πλειοψηφία και σχημάτισε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου. Σημαντικός σταθμός στην πορεία των αστικών μεταρρυθμίσεων υπήρξε η μεταρρύθμιση του 1964, από την *Ένωση Κέντρου*, με την κατοχύρωση της δωρεάν παιδείας: «Καθιερώνεται η δωρεάν εκπαίδευση εις τα Δημόσια Σχολεία όλων των βαθμίδων και όλους τους Ελληνόπαιδας υποχρεωτική εκπαίδευση εννέα ετών... θεμέλιον και εγγύ-ηοις της αληθούς Δημοκρατίας είναι η ισότης όλων αδιακρίτως των πολιτών εις την κτήσιν των αγαθών της παιδείας. Χειρότερα μορφή κοινωνικής ανισότη-τος δεν υπάρχει από το καθεστώς: η παιδεία να είναι τιρονόμιον των ευπορούντων. Κράτος, το οποίον δεν παρέχει εις όλους τους πολίτας ίσας ευκαιρίας να μορφωθούν και να αναπτύξουν τας ικανότητάς των, δεν αξίζει να ονομάζεται δημοκρατικόν». Παράλληλα, οι αναφορές στη σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία ήταν ξεκάθαρες: «Εάν δεν στρέψωμεν χο ενδιαφέρον των νέων μας προς τα τεχνικά επαγγέλματα και δεν εκπαιδεύσωμεν αυτούς κατά τρόπον εγγυώμενον την θετικήν επαγγελματικήν των απόδο-σιν, δεν είναι δυνατόν να προσδοκώμεν ότι η ελληνική οικονομία θα γίνη ανταγωνιστική». Στη Βουλή κατατέθηκαν τρία εκπαιδευτικά νομο-σχέδια, τα οποία αφορούσαν: (α) τη στοιχειώδη, τη μέση και την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση (4379/64 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσως»)- (β) την τριτοβάθμια εκπαί-δευση (4425/64 και 735/64 «Περί ιδρύσεως πανεπιστημίων»)- και (γ) την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση.

Με το Βασιλικό διάταγμα 827/65, «Περί του κανονισμού λειτουργίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου», ιδρύθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σε αντικατάσταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Προβλεπόταν εξαετής δημοτικό σχολείο, ενώ η μέση εκπαίδευση διχοτομήθηκε σε δύο διαδοχικούς και αυτοτελείς τύπους σχολείων: το γυμνάσιο και το λύκειο. Η μετάβαση από το γυμνάσιο στο λύκειο γινόταν με εξετάσεις. Το λύκειο διαχωριζόταν στο γενικό λύκειο, στο τεχνικό επαγγελματικό λύκειο και στις σχολές εξειδίκευσης τεχνικών.

Ο Γεώργιος Παπανδρέου, με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964, κατοχύρωσε την δωρεάν παιδεία στην Ελλάδα (φωτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

Καθιερώθηκε η δωρεάν εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, με την κατάργηση κάθε οικονομικής επιβάρυνσης μαθητών και φοιτητών. Η δημοτική έγινε η γλώσσα της διδασκαλίας και των βιβλίων στο δημοτικό σχολείο και ισότιμη με την καθαρεύουσα στο γυμνάσιο και στο λύκειο. Καταργήθηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις για το γυμνάσιο και επεκτάθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση από 6 σε 9 έτη. Αγόρια και κορίτσια ήταν υποχρεωμένα να φοιτήσουν στο δημοτικό σχολείο και στη συνέχεια είτε σε γυμνάσιο γενικής εκπαίδευσης είτε σε γυμνάσιο επαγγελματικής κατεύθυνσης μέχρι το 15ο έτος της ηλικίας τους.

Το 1964-65 θεσπίστηκε το *Ακαδημαϊκό Απολυτήριο*, που σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, απέβλεπε στο να «απαλλάξει τα ΑΕΙ από τον δυσβάστακτον φόρτον των εισιτηρίων διαγωνισμών, εις τον οποίον μετέχουν κατ' έτος χιλιάδες υποψηφίων, καθώς και τους υποψήφιους φοιτητές από το μαρτύριον των κατά την ιδίαν περίοδον πολλαπλών καταπονητι-κών εξετάσεων εις διαφόρους Σχολάς Αθηνών και Θεσσαλονίκης». Το *Ακαδημαϊκό Απολυτήριο* είχε δύο τύπους, εκ των οποίων ο ένας οδηγούσε στις θεολογικές, φιλοσοφικές και νομικές σχολές (θεωρητικός) και ο δεύτερος στις φυσικομαθηματικές, ιατρικές, οδοντιατρικές, κτηνιατρικές, γεωπονικές, δασολογικές και πολυτεχνικές (πρακτικός τύπος). Η εισαγωγή γινόταν με βάση τον γενικό βαθμό του *Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου*, ανάλογα με τον εκάστοτε κλειστό αριθμό, που οριζόταν για κάθε σχολή. Πλέον οι εξετάσεις διενεργούνταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, οι μαθητές εξετάζονταν σε προκαθορισμένα μαθήματα και τα γραπτά τους βαθμολογούνταν από εκπαιδευτικούς της μέσης εκπαίδευσης. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1960, οι πανεπιστημιακές σχολές βρίσκονταν αποκλειστικά συγκεντρωμένες στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Οι νέες όμως συνθήκες που δημιουργήθηκαν στην ελληνική οικονομία και κοινωνία μεταπολεμικά, η δικαιολογημένη απαίτηση της ελληνικής επαρχίας για ορθολογικότερη κατανομή των εκπαιδευτικών ευκαιριών και η αυξανόμενη ζήτηση για πανεπιστημιακές σπουδές άνοιξαν τον δρόμο στην ίδρυση νέων πανεπιστημίων σε όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας. Στη χώρα μας, η πολιτική ίδρυσης περιφερειακών πανεπιστημίων σε μικρά αστικά κέντρα διασπαρμένα σε όλη την επικράτεια ξεκίνησε στη δεκαετία του 1960, ανδρώθηκε επόμενες δεκαετίες του 1970 και του 1980, και συνεχίζεται στις μέρες μας. Το Πανεπιστήμιο Πατρών ιδρύθηκε το 1964 και άρχισε τη λειτουργία του 2 χρόνια αργότερα, το 1966-67, με τη φυσικομαθηματική σχολή, στην οποία εισήχθησαν οι 150 πρώτοι φοιτητές. Το 1967 ιδρύθηκε και η πολυτεχνική σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ξεκίνησε τη λειτουργία του ως παράρτημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 1964, με τη φιλοσοφική σχολή, στην οποία εισήχθησαν 200 φοιτητές. Το 1970 δημιουργήθηκε αυτοτελές Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, και σε αυτό εντάχθηκαν τα μέχρι τότε λειτουργούντα φιλοσοφικά και μαθηματικά τμήματα. **Η δικτατορία.** Το 1965 ανέκυψε πολιτειακή κρίση, τα γνωστά *Ιουλιανό*, και ακυρώθηκε η μεταρρυθμιστική προσπάθεια. Λίγο αργότερα (το 1967) ό,τι είχε απομείνει καταργήθηκε από το στρατιωτικό καθεστώς, το οποίο με το Α.Ν. 129/1967 επανέφερε τη διδασκαλία της καθαρεύουσας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθώς και τις εισαγωγικές εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο, το οποίο

Το αυτοτελές Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύθηκε το 1970- στη φωτογραφία, γενική άποψη των εγκαταστάσεων του ιδρύματος (φωτ. ΑΠΕ).

έγινε εξάχρονο. Καταργήθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και η επέκταση της υποχρεωτικής φοίτησης στο γυμνάσιο. Το 1970 ιδρύθηκαν, με δάνειο από τη Διεθνή Τράπεζα, τα ΚΑΤΕΕ, ανώτερες τεχνικές επαγγελματικές σχολές τριετούς φοίτησης. Το 1967 καταργήθηκε το *Ακαδημαϊκό Απολυτήριο* ως σύστημα επιλογής και επανήλθε μια μορφή του προηγούμενου συστήματος με μεικτά χαρακτηριστικά. Οι εξετάσεις διενεργούνταν στις έδρες των πανεπιστημίων (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ιωάννινα), τα θέματα ορίζονταν από την Επιτροπή Εισιτηρίων Εξετάσεων και η βαθμολόγηση γινόταν από καθηγητές ΑΕΙ και λυκειάρχες ή γυμνασιάρχες. Οι υποψήφιοι εισάγονταν στις σχολές της προτίμησης τους κατά σειρά συνολικής βαθμολογίας, μέχρι συμπλήρωσης του ορισμένου αριθμού εισακτέων (*ημιοιηθα άαιχικ*) και συνυπολογιζόταν στη βαθμολογία των εξετάσεων ο βαθμός του απολυτηρίου.

Τάσεις στην εκπαίδευση στη δεκαετία του 1960. Η δεκαετία του 1960 σφραγίστηκε από την προσπάθεια μιας μεταρρύθμισης που είχε κοινά χαρακτηριστικά με τις μεταρρυθμίσεις ή τις προσπάθειες για μεταρρύθμιση του 1913, του 1917 και του 1929, μολονότι αρκετά πράγματα είχαν αλλάξει από τότε, τόσο στην οικονομική ζωή όσο και στα κοινωνικά και πολιτικά πράγματα της χώρας. Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, στην Ελλάδα επιτελέστηκαν σημαντικές μεταβολές στη διάρθρωση των τομέων της οικονομίας. Σημειώθηκε ραγδαία υποχώρηση του πρωτογενούς τομέα και αθρόα αγροτική έξοδος, όχι τόσο προς τη μικρής χωρητικότητας βιομηχανία αλλά προς τις υπηρεσίες, τον κρατικό μηχανισμό και τα ελεύθερα επαγγέλματα. Παράλληλα, σημειώθηκε και μια σημαντική αύξηση του δημοσίου τομέα σε Βάρος του ιδιωτικού στον τομέα της απασχόλησης. Αυτή την περίοδο η εκπαίδευση έπαιξε αποφασιστικό ρόλο ως προς την ένταξη χιλιάδων ανθρώπων στον δημόσιο τομέα, αλλά και στον ελευθεροεπαγγελματιισμό (δικηγόροι, μηχανικοί, αρχιτέκτονες, ηλεκτρολόγοι), σε μια κοινωνία που λειτουργούσε στη βάση δημιουργίας ενός υπερδιογκωμένου κρατικού μηχανισμού και ενός υπερπληθυσμού των λεγόμενων ελεύθερων επαγγελματιών.

Ειδικά η απασχόλησης στο Δημόσιο εμφανίστηκε για ορισμένα κοινωνικά στρώματα (κυρίως εργατικά και αγροτικά) ως η μόνη ελπίδα οικονομικής εξασφάλισης, επαγγελματικής αποκατάστασης και κοινωνικής ανέλιξης. Για τα στρώματα αυτά, το όχημα της εκπαίδευσης αδυνατίζε την προοπτική παραμονής στην ύπαιθρο, απέτρεπε την προοπτική της χειρωνακτικής εργασίας στις πόλεις ή της μετανάστευσης στο εξωτερικό και οδηγούσε σχεδόν αποκλειστικά στον υπαλληλισμό, αφού το ελληνικά Δημόσιο και οι συναφείς υπηρεσίες (τράπεζες, ΝΠΔΔ) απορροφούσαν σχεδόν το σύνολο των πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που ήθελαν να εργαστούν ως μισθωτοί. Ακριβώς σε αυτή τη συγκυρία, οι δυνατότητες απορρόφησης και στελέχωσης των πολλαπλασιαζόμενων διαθέσιμων θέσεων στους αναπτυσσόμενους τομείς της οικονομίας διέυρυναν την ανάγκη στρατολόγησης εκπαιδευμένων ανθρώπων που θα καταλάμβαναν αυτές τις θέσεις. Η στρατολόγηση αυτή είχε ως προαπαιτούμενο την κατοχή εκπαιδευτικών τίτλων, που ουσιαστικά λειτουργούσαν ως όχημα για την κατάκτηση θέσης εργασίας μη χειρωνακτικής, δημόσιας, άρα μόνιμης.

Έτσι, το απολυτήριο της μέσης εκπαίδευσης, και ιδιαίτερα το πτυχίο του πανεπιστημίου, απέκτησε τεράστια σημασία αυτή την περίοδο, αφού συνδέθηκε άμεσα με την κατάληψη μιας θέσης στον αναπτυσσόμενο δημόσιο τομέα, η διόγκωση του οποίου παρέπεμπε σε μια διαρκή υπόσχεση για την απορρόφηση και την αποκατάσταση των πτυχιούχων. Στο πλαίσιο αυτά πρέπει να δει κανείς και την ίδρυση των περιφερειακών πανεπιστημίων, εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης, όπως του Πανεπιστημίου Πατρών (1964), της Πολυτεχνικής Σχολής Πατρών (1967), του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964-70), ίου Πανεπιστημίου Κρήτης (1973) και του Πανεπιστημίου Θράκης (1973).

Η ελληνική εκπαίδευση από τη μεταπολίτευση του 1974 έως σήμερα

Οι δεκαετίες του 1970 και του 1980 χαρακτηρίστηκαν από τους υψηλούς ρυθμούς μαζικοποίησης της ελληνικής εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες της, και ιδιαίτερα στο γυμνάσιο και στο λύκειο. Οι ασκούμενες κοινωνικές πιέσεις για εκπαίδευση, τα λαϊκά αιτήματα και οι διεκδικήσεις, οι ανάγκες του υπαρκτού καταμερισμού εργασίας και η διάχυση ίων αντιλήψεων της εποχής σχετικά με τη σημασία της εκπαίδευσης για την οικονομική ανάπτυξη συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός κλίματος που ευνοούσε το άνοιγμα του εκπαιδευτικού συστήματος για εθνικούς, οικονομικούς και αναπτυξιακούς λόγους.

**ΕΙΣΙΣΗ ΤΟΥ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (1955-70)**

Έτος	* ΑΡΙΤΗ
1955-56	19.864
1960-61	29.339
1965-66	58.000
1970-71	85.776

Πηγή: Στατισική της εκπαίδευσης, ΕΣΥΕ (αντίστοιχα έτη)

Οι τάσεις αυτές σχηματοποιήθηκαν το 1975, με το άρθρο 16 του Συντάγματος, με το οποίο κατοχυρώθηκε ο θεσμός της «9χρονης και δωρεάν υποχρεωτικής φοίτησης». Οι 263.000 μαθητές γυμνασίου του 1970 έγιναν 429.000 το 1980 και ξεπέρασαν τις 442.000 το 1990, μολονότι το δημογραφικό πρόβλημα είχε ήδη αρχίσει να αποφιλώνει τον νεανικό πληθυσμό.

Παράλληλα μαζικοποιήθηκε και το λύκειο (γενικό, τεχνικό-επαγγελματικό ΤΕΛ), αφού, από 173.000 μαθητές το 1970, φιλοξενούσε 257.000 το 1980 και έφτασε τους 361.000 το 1990.

Η περίοδος 1974-80. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση υπήρξε διαρκής και μόνιμος στόχος της πολιτικής εξουσίας, αφού οι κοινωνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις διαπερνούσαν και αναπαράγονταν μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, με αποτέλεσμα αυτό να βρίσκεται σε μόνιμη κρίση, που άλλοτε αμβλυνόταν και άλλοτε οξυνόταν. Μέσα από τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, η πολιτική εξουσία επεδίωκε να ξεπεράσει την κρίση και να βάλει τάξη στην εκπαίδευση. Με άλλα λόγια, προωθούσε αλλαγές στη δομή και στη λειτουργία της, με σκοπό να υπηρετεί αποτελεσματικότερα τη διευρυμένη αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων και την εγχάραξη της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Νέα προσπάθεια για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και αστικό εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης ξεκίνησε το 1976, επί κυβερνήσεως *Νέας Δημοκρατίας* (Κωνσταντίνος Καραμανλής), με την παρουσίαση του νέου νόμου για την εκπαίδευση (Ν. 309/76) «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσως» (υπουργός Παιδείας Παναγιώτης Ζέπος). Η μεταρρύθμιση απέβλεπε στην άρση των σοβαρών εκπαιδευτικών προβλημάτων που είχε συσσωρεύσει η εκπαιδευτική πολιτική της δικτατορίας και στη διαμόρφωση μιας εκπαιδευτικής δομής, η οποία θα ανταποκρινόταν στις νέες κυρίαρχες οικονομικές ανάγκες, στο πλαίσιο της εξαρτημένης καπιταλιστικής ανάπτυξης της χώρας.

Επανήλθε σε ισχύ και κατοχυρώθηκε θεσμικά η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, για την οποία, ένα χρόνο πριν, στο Σύνταγμα του 1975, προβλεπόταν ότι όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες και ότι τα έτη της υποχρεωτικής φοίτησης είναι εννέα.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΛΥΘΗΣΜΟΥ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Έτος	Γυμνάσιο	Λύκειο (γενικό -ΤΕΛ-ΕΠΑ)	Σύνολο
1970-71	263.499	172.995	436.494
1980/81	429.362	257.161	686.523
1990/91	442.815	361.016	803.831

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της εκπαίδευσης 1970-71, 1980-81, 1990-91, Αθήνα 1997

Στο δημοτικό σχολείο η φοίτηση ορίστηκε εξαετής και ως γλώσσα διδασκαλίας καθιερώθηκε η δημοτική. Από το σχολικό έτος 1979-80 το τριετές γυμνάσιο έγινε υποχρεωτικό για όλα τα παιδιά. Γλώσσα διδασκαλίας σε αυτό ήταν η νεοελληνική, ενώ εισήχθη η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών από μετάφραση και όχι από το πρωτότυπο. Προβλεπόταν η διάκριση της μέσης εκπαίδευσης σε αυτοτελή επίπεδα: το γυμνάσιο και το λύκειο και η μεικτή συνεκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες.

Ως προς τις λεπτομέρειες του, τα κύρια σημεία του νόμου 309 ήταν η κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων για το γυμνάσιο, η κατάργηση της αριθμητικής βαθμολογίας στο δημοτικό σχολείο και των γραπτών προαγωγικών εξετάσεων στο γυμνάσιο και η καθιέρωση εισαγωγικών εξετάσεων για τη μετάβαση από το γυμνάσιο στο λύκειο.

Ο πολιτικός Γεώργιος Ράλλης, στην σύντομη θητεία του ως υπουργός Παιδείας (1976-77), συνέδεσε το όνομα του με την κατάργηση της καθαρεύουσας (φωτ. από την έκδ. «100+1 χρόνια Ελλάδα»).

Το 1980 οι εξετάσεις για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ονομάστηκαν *Πανελλήνιες Εξετάσεις*, σύμφωνα με τις οποίες οι υποψήφιοι εισάγονταν κατά φθίνουσα σειρά βαθμολογίας μέχρι συμπλήρωσης του *ηυπιετυΒ είαιευΒ* κάθε σχολής. Οι σχολές εντάχθηκαν σε δύο ομάδες (θεωρητικής και πρακτικής κατεύθυνσης) και τα μαθήματα της Β' και Γ τάξης του λυκείου χωρίστηκαν σε μαθήματα κορμού και μαθήματα επιλογής. Οι εξετάσεις της Β' και της Γ Λυκείου γίνονταν σε πανελλήνια κλίμακα, με κοινά θέματα που ετίθεντο από την Κεντρική Επιτροπή Πανελλήνιων Εξετάσεων. Οι βαθμοί που λάμβαναν οι μαθητές κατά τις δύο πανελλήνιες εξετάσεις (Β' και Γ Λυκείου), μαζί με τους βαθμούς προαγωγής της Β' Λυκείου και του απολυτηρίου της Γ Λυκείου, αποτελούσαν τον βαθμό των δύο τύπων απολυτηρίων, ανάλογα με την κατεύθυνση (θεωρητική και πρακτική). Η καινοτομία του συστήματος των Πανελλήνιων Εξετάσεων ήταν η διπλή εξεταστική δοκιμασία (Β' και Γ' Λυκείου), που ήταν υποχρεωτική για όλους τους μαθητές. Ακριβώς αυτή η καινοτομία, η πρόσδεση του συστήματος εισαγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαιδευτική διαδικασία, συνεπαγόταν τη μεταφορά κάθε εκπαιδευτικής-κοινωνικής ανισότητας και διάκρισης μέσα στο λύκειο.

Με τον νόμο 576/1977 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της μέσης, ανωτέρας επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσεως» (υπουργός Παιδείας Γεώργιος Ράλλης) η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση χωρίστηκε σε μέση και ανωτέρα. Στους αποφοίτους του γυμνασίου προσφέρονταν τρεις δρόμοι: είτε τριετές γενικό, είτε τριετές τεχνικό-επαγγελματικό λύκειο με εισαγωγικές εξετάσεις, είτε τεχνική-επαγγελματική σχολή, μονοετής ή διετής χωρίς εξετάσεις, και έξοδος στην παραγωγή. Η μεταρρύθμιση του 1976 χαρακτηριζόταν ως «ένα γερασμένο νεογέννητο», καθώς ερχόταν καθυστερημένη και γεμάτη αδυναμίες. Πρέπει να τονιστεί ότι από το 1976 και με τον νόμο 309 επιδιώχθηκε η αντιστροφή της σχέσης γενικής εκπαίδευσης προς όφελος της τεχνικής, σύμφωνα με τα δεδομένα των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών. Χαρακτηριστικά, στην έκθεση του νόμου 309/76 αναφερόταν ότι «θα διπλασιαστεί ο αριθμός των στρεφόμενων προς την επαγγελματικήν εκπαίδευσιν νέων διά την ενίσχυσιν με εξειδικευμένοι προσωπικόν του αναπτυσσομένου τεχνικού τομέως της χώρας... Τίθεται φραγμός εις την ανεξέλεγκτον παραγωγήν αποφοίτων εξαταξίων γυμνασίων, ο κύριος όγκος των οποίων έναντι του εμποδίου των εισιτηρίων εξετάσεων διά το Λύκειον θα στραφεί προς τας πρακτικός και τεχνικός κατευθύνσεις». Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος των αποφοίτων γυμνασίου στρεφόταν στο γενικό λύκειο, το οποίο θεωρείτο πιο σίγουρος δρόμος για το πανεπιστήμιο. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 το ποσοστό των αποφοίτων του γυμνασίου, που βρισκόταν εγγεγραμμένο στα τεχνικά-επαγγελματικά λύκεια, δεν ξεπερνούσε το 20-25%.

Η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση έμενε ο φτωχός συγγενής της γενικής, μια αναγκαστική διέξοδος για όσους αποτύγχαναν να εισέλθουν στο γενικό λύκειο. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 το γυναικείο φύλο εξακολουθούσε να συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά αναλφάβητων και τα μικρότερα ποσοστά πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στην απογραφή του 1971, τα επτά στα δέκα άτομα, που δεν είχαν απολυτήριο δημοτικού ή ήταν αναλφάβητα, ήταν γυναίκες. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πάλι, οι γυναίκες αποτελούσαν την ίδια περίοδο μόλις το 29%.

Η περίοδος 1981-89. Μετά την κυβερνητική αλλαγή του 1981 δρομολογήθηκε μια σειρά μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων στην ελληνική εκπαίδευση, οι οποίες αναφέρονταν σε όλες τις βαθμίδες της. Η εκσυγχρονιστική πολιτική στην εκπαίδευση υπήρξε διορθωτική-προσαρμοστική, επιδιώκοντας την ευθυγράμμιση του εκπαιδευτικού θεσμού με τα νέα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τον Οκτώβριο του 1981 μέχρι τον Ιούνιο του 1982 (υπουργός Παιδείας Λευτέρης Βερυβάκης) θεσμοθετήθηκαν αρκετές αλλαγές.

Στις 5 Φεβρουαρίου 1985 κατατέθηκε στη Βουλή (υπουργός Παιδείας Απόστολος Κακλαμάνης) το σχέδιο νόμου για τη «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις (1566/85)».

Στον νόμο αυτόν, ανάμεσα σε άλλα, προβλεπόταν ότι η εξαετής φοίτηση στο δημοτικό σχολείο και η τρίχρονη στο γυμνάσιο αποτελούσαν την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Στους αποφοίτους της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης προσφέρονταν διάφοροι σχολικοί δρόμοι: το γενικό λύκειο, το τεχνικό-επαγγελματικό λύκειο (ΤΕΛ), το πολυκλαδικό λύκειο (ΕΠΛ) και οι τεχνικές επαγγελματικές σχολές (ΤΕΣ). Η πρόσβαση σε όλους αυτούς τους τύπους σχολείων του δεύτερου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν ανοιχτή για όλους τους κατόχους απολυτηρίου γυμνασίου.

Οι απόφοιτοι των τεχνικών επαγγελματικών σχολών οδηγούνταν στην παραγωγή. Οι απόφοιτοι όλων των τύπων λυκείων (ΓΕΛ, ΤΕΛ, ΕΠΛ κ.ά.) μπορούσαν να διεκδικήσουν μια θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΕΙ-ΤΕΙ) συμμετέχοντας στις γενικές εξετάσεις (οι απόφοιτοι των τεχνικών επαγγελματικών λυκείων στα ΤΕΙ, χωρίς εξετάσεις με βάση τη βαθμολογία τους, και σε ένα ποσοστό θέσεων των ΑΕΙ).

Από το 1983, οι Πανελλήνιες Εξετάσεις μετονομάστηκαν σε *Γενικές Εξετάσεις*. Καθιερώθηκαν τέσσερις δέσμες στην Γ Λυκείου και οι σχολές και τα τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιστοιχήθηκαν σε αυτές.

Στην α' δέσμη τα εξεταζόμενα μαθήματα ήταν η έκθεση, η φυσική, η χημεία, τα μαθηματικά και οι υποψήφιοι οδηγούνταν στις πολυτεχνικές σχολές, στη β' δέσμη τα εξεταζόμενα μαθήματα ήταν η έκθεση, η φυσική, η χημεία και η βιολογία οδηγώντας βασικά στις ιατρικές σχολές, στην γ' δέσμη η έκθεση, τα αρχαία, τα λατινικά και η ιστορία, οδηγώντας στις φιλοσοφικές, νομικές, θεολογικές και παιδαγωγικές κυρίως σχολές. Στην δ' δέσμη τα εξεταζόμενα μαθήματα ήταν η έκθεση, τα μαθηματικά, η ιστορία και η κοινωνιολογία και οι υποψήφιοι της οδηγούνταν κυρίως στις οικονομικές σχολές.

Ο Βασίλης Κοντογιαννόπουλος παραιτήθηκε από υπουργός Παιδείας στις αρχές του 1991 ύστερα από μια μακρά περίοδο καταλήψεων των σχολείων από τους μαθητές (φωτ. ΑΠΕ).

Μαζί με την επίδοση στις Γενικές Εξετάσεις, συνεκτιμάτο σε συνολικό ποσοστό 257ο η επίδοση στις τρεις τάξεις του λυκείου. Από το 1988 καταργήθηκε η βαθμολογία του λυκείου ως συντελεστής εισαγωγής, καθιερώθηκε βασικό μάθημα σε κάθε δέσμη, το οποίο και πριμοδοτείτο με ειδικό συντελεστή βαρύτητας, ενώ η κλίμακα βαθμολόγησης των γραπτών μεγάλωσε και από 1-20 έγινε 1-80. Το 1984 ιδρύθηκε το Ιόνιο Πανεπιστήμιο με έδρα την Κέρκυρα, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με έδρα τον Βόλο και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου με έδρα τη Μυτιλήνη. Στη διάρκεια της εικοσαετίας 1971-91 άλλαξαν πολλά στον εκπαιδευτικό χάρτη της Ελλάδας. Η Βαθμιαία περιστολή του αναλφαβητισμού και η όλο και μεγαλύτερη πρόσβαση στην υποχρεωτική -εννιάχρονη πια- εκπαίδευση, στο λύκειο και στις ανώτερες και ανώτατες σχολές, ανέβασαν το γενικό εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού. Οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης από 13,7% το 1971 διπλασιάστηκαν το 1991, φτάνοντας το 25,57ο. Οι πτυχιούχοι ΑΕΙ, από 2,97ο το 1971, υπερδιπλασιάστηκαν το 1991, φτάνοντας το 6,647ο του πληθυσμού. Παράλληλα, μειώθηκε σημαντικά το ποσοστό των αναλφάβητων.

Η περίοδος 1990-93. Τον Απρίλιο του 1990 η *Νέα Δημοκρατία* σχημάτισε κυβέρνηση υπό τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και υπουργός Παιδείας ανέλαβε ο Βασίλης Κοντογιαννόπουλος. Τον Μάιο του 1990 ξέσπασε μια από τις μεγαλύτερες αναταράξεις στον χώρο της μέσης εκπαίδευσης (απεργίες, συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις εκπαιδευτικών, απειλή καταλήψεων εξεταστικών κέντρων, αναβολή για ένα μήνα των Γενικών Εξετάσεων) με φόντο «την εκφρασμένη διάθεση του κυβερνώντος κόμματος για επιβολή λιτότητας στη δημόσια εκπαίδευση και ιδεολογική χειραγώγηση εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων» (ΟΛΜΕ). Τον Νοέμβριο του 1990 δημοσιεύθηκαν στα Φύλλα της *Εφημερίδας της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ) 154Α, 155Α και 156 Α/21-11-1990 το προεδρικό διάταγμα (ΠΔ) 390/90 για την «Οργάνωση και λειτουργία των δημοτικών σχολείων», το ΠΔ 392/90 για την «Οργάνωση και λειτουργία λυκείων» και το ΠΔ 393/90 για την «Οργάνωση και λειτουργία γυμνασίων». Τα προεδρικά διατάγματα επανέφεραν τις εξετάσεις και τη Βαθμολογία στο δημοτικό και στο γυμνάσιο και καθιέρωναν τις μονάδες παιδαγωγικού ελέγχου, ανάλογα με τις οποίες χαρακτηριζόταν η διαγωγή των μαθητών. Στις 22 Νοεμβρίου 1990, ημερομηνία δημοσίευσης στο ΦΕΚ των προεδρικών διαταγμάτων που αναφέρονταν στην οργάνωση και λειτουργία των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι μαθητές γυμνασίων και λυκείων του Ηρακλείου Κρήτης, της Κέρκυρας, της Πάτρας, της Θεσσαλονίκης κατέλαβαν τα σχολεία τους.

Ακολούθησε η Αθήνα και μέχρι τις 10 Δεκεμβρίου 1990 έγινε κατάληψη σε εκατοντάδες γυμνάσια και λύκεια σε όλη τη χώρα. Μετά από μια περίοδο χειρισμού της κρίσης (παραιτήθηκε ο Βασίλης Κοντογιαννόπουλος και ανέλαβε υπουργός Παιδείας ο Γιώργος Σουφλιάς) που συντάραξε

**ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ)
ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1971, 1981, 1991)**

	ΑΝΤΡΕΣ (7ο)	ΓΥΝΑΙΚΕΣ (7ο)	ΑΝΤΡΕΣ (7ο)	ΓΥΝΑΙΚΕΣ (7ο)
1971	1.145.332 (33,77ο)	2 .252.732 (66,37ο)	149.884 (71,37ο)	60.220 (28,77ο)
1981	720.449 (36,27ο)	1 .268.111 (63,87.)	311.507 (64,27ο)	173.948 (35,87ο)
1991	584.919 (37,17ο)	993.447 (62,97ο)	460.103 (58,57ο)	325.851 (41,57ο)

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού Τ 971, 1981, 1991, Χρήστος Κατσίκας, Γιώργος Καββαδίας, «Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση» (1960-2000), ζυιέηρβια, Αθήνα 2000 (β' έκδοση συμπληρωμένη-ανανεωμένη)

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ				ΗΛΙΚΙΑΣ 10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ			
ΕΙΟΣ	ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΑΕΙ ΚΑΙ ΤΕΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ		ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΑΕΙ-ΤΕΙ		ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ		
	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
537.641	311.507	173.948	92.267	62.503	578.992		
957.633	480.323	128.197	128.197	123.553	908.861		
ΕΙΟΣ	ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΤΡΙΤΑΣΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ		
	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ			ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	
1981	480.323	333.340	1.826.344	1.777.588	720.308	1.267.813	
1991	523.105	450.513	1.774.230	1.809.067	584.919	993.447	

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 1981 και 1991

την εκπαίδευση στα τέλη του 1990, και ιδιαίτερα στις αρχές Ιανουαρίου του 1991, το Υπουργείο Παιδείας παρουσίασε τα ΠΔ 462/91, για την «Αξιολόγηση και ενισχυτική διδασκαλία μαθητών δημοτικού σχολείου», και 429/91, για την «Αξιολόγηση και ενισχυτική διδασκαλία μαθητών γυμνασίου», τον νόμο 2009/92 για το «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες διατάξεις», τον νόμο 2043/92 για την «Εποπτεία και διοίκηση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», το ΠΔ 250/92 για τη «Ρύθμιση θεμάτων υποχρεωτικής επιμόρφωσης», το ΠΔ 250/92 για τη «Ρύθμιση θεμάτων υποχρεωτικής επιμόρφωσης και θεμάτων λειτουργίας των περιφερειακών επιμορφωτικών κέντρων» και το ΠΔ 320/93 για την «Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και του εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση».

Με τον νόμο 2043/92 για την «Εποπτεία και διοίκηση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» καθορίστηκαν οι όροι επιλογής των διευθυντών και των προϊσταμένων των διευθύνσεων εκπαίδευσης και η μονιμοποίησή τους. Βασικό στοιχείο των προεδρικών διαταγμάτων για την αξιολόγηση των μαθητών (462/91 και 429/91) υπήρξε η επαναφορά των γραπτών προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων για την Ε' και την ΣΤ' τάξη του δημοτικού σχολείου και για το γυμνάσιο. Το ΠΛ 250/92 για τη «Ρύθμιση θεμάτων υποχρεωτικής επιμόρφωσης και θεμάτων λειτουργίας των περιφερειακών επιμορφωτικών κέντρων» και η υπουργική απόφαση 2047171/3557/0022 καθόριζαν τον αριθμό των ΠΕΚ (Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα), το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό, το υψος της αποζημίωσης τους, το δικαίωμα συμμετοχής και τη διαδικασία πρόσκλησης στην αντίστοιχη επιμόρφωση, το πρόγραμμα μαθημάτων της εισαγωγικής και της περιοδικής επιμόρφωσης, τις εργασίες, τις υποδειγματικές διδασκαλίες, τις εξετάσεις, τις υποχρεώσεις, τα πιστοποιητικά επιμόρφωσης, τα κριτήρια αξιολόγησης, την επιμόρφωση των ιδιωτικών εκπαιδευτικών, τις αρμοδιότητες του Συντονιστικού Συμβολίου του ΠΕΚ, το είδος και τον τρόπο πρόσληψης του διδακτικού προσωπικού. Ο υποψήφιος για διορισμό έπρεπε υποχρεωτικά να περάσει από εισαγωγική επιμόρφωση και να αξιολογηθεί, αφού το πιστοποιητικό (τύπου Α) θεωρείτο προϋπόθεση και προσόν διορισμού στη δημόσια εκπαίδευση. Με το ΠΔ 320/93 για την «Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και του εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση» καθορίζονταν οι όροι αξιολόγησης των εκπαιδευτικών. Με τον νόμο 2009 για το «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης», με την ίδρυση του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) και τη λειτουργία των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), καθιερώθηκε το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΣΕΕΚ). Πα την εκπλήρωση των σκοπών του ΕΣΕΕΚ, οργανώθηκαν και λειτούργησαν ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης (ΙΕΚ), δημόσια ή ιδιωτικά, τα οποία δεν εντάσσονταν στο εκπαιδευτικό σύστημα και σε εκπαιδευτική βαθμίδα. Εξάλλου, το 1990 ιδρύθηκε το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, με έδρα την Αθήνα.

Η περίοδος 1993-2003. Τον Οκτώβριο του 1993 το ΠΑΣΟΚ επανήλθε στην κυβερνητική εξουσία. Υπουργός Παιδείας ανέλαβε την πρώτη περίοδο ο Δημήτρης Φατούρος και από το φθινόπωρο του 1994 ο Γιώργος Παπανδρέου.

Τον Νοέμβριο του 1994 ανεστάλη το ΠΔ 320/93 για την «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση» και αναγγέλθηκε η αναμόρφωση του. Επίσης, καταργήθηκαν μερικώς οι διαδικασίες βαθμολόγησης και κατάταξης των εκπαιδευτικών στην επιμόρφωση (ΠΕΚ) με τροποποίηση διατάξεων του ΠΔ 250/92.

18

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ (ΤΕΕ) (1999-2003)

Σχολικό Έτος	Α τ. - Α' κ.	Β τ. - Β' κ.	Α' τ. - Β' κ.	Συνολα
1999-2000	60.786	32.939	16.016	109.741
2000-2001	50.263	46.897	26.675	123.835
2001-2002	4.379	43.459	45.195	132.452
2002-2003	40.429	39.884	43.837	124.150

Αλλαγές έγιναν και στο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών στα δημοτικά και στα γυμνάσια, το οποίο τελικά ρυθμιζόταν με την έκδοση του ΠΔ 409/94 (ΦΕΚ 226 Α/22-12/1994).

Το νέο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών περιλάμβανε γραπτές ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις στο τέλος του σχολικού έτους (Ιούνιο), ωριαίες υποχρεωτικές γραπτές δοκιμασίες ανά μία κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων τριμήνων, ολιγόλεπτα τεστ, συνθετικές δημιουργικές εργασίες και περιγραφική αξιολόγηση. Προτεινόταν νέο σύστημα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Εθνικό Απολυτήριο).

Μέσα στο ίδιο έτος θεσμοθετήθηκε με τον νόμο 2333/95 η Εθνική Διακομματική Επιτροπή Παιδείας. Με τον νόμο 2327/95 ιδρύθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (ΕΣΥΠ) και το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ). Με τον νόμο 2413/96 («Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις»), ρυθμίζονταν θέματα της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό, ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και οριοθετήθηκαν ο σκοπός και το περιεχόμενο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τον Οκτώβριο του 1996 το ΠΑΣΟΚ ήταν ο νικητής της εκλογικής αναμέτρησης και σχημάτισε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κώστα Σημίτη· τη θέση του υπουργού Παιδείας κατέλαβε ο Γεράσιμος Αρσένης. Την 20ή Ιανουαρίου 1997 οι καθηγητές άρχισαν μια από τις μεγαλύτερες σε έκταση και ένταση απεργίες, που διήρκεσε μέχρι τις 14 Μαρτίου του ίδιου έτους. Σε ανοιχτή επιστολή της ΟΛΜΕ (19 Φεβρουαρίου 1997), η οποία φάνηκε να εκφράζει την ουσία της κινητοποίησης των εκπαιδευτικών, επισημάνθηκε, ανάμεσα σε άλλα, ότι «ο απεργιακός αγώνας δεν έχει

συχνές μαθητικές κινητοποιήσεις (φωτ. ΑΠΕ).

Κίνηση του Μαθητικού πληθυσμού
των δημοτικών σχολείων Μαθητικός Πληθυσμός
(1984-85 - 2000-01)

	1984-85	1997-98	1998-99	1999-2000	2000-01*	646.559
ΔΗΜΟΤΙΚΑ	889.648	646.528			645.514	641.368

Πηγή : ΥΠΕΠΘ (ΔΙΠΗΕ), Αθήνα, Αύγουστος 2000, και *ΕΣΥΕ, Αθήνα, Αύγουστος 2001

στενόθωρα κίνητρα και ταπεινά ελατήρια. Είναι ένας αγώνας στον οποίο μας ώθησε μια πολιτική συνεχούς υποβάθμισης και απαξίωσης της ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης και των λειτουργιών της... Η έννοια της δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης μέρα με τη μέρα χάνει κάτι από το συστατικό της περιεχόμενο, καθώς η ελληνική οικογένεια υφίσταται συνεχή οικονομική αφάιμαξη από την παρασχολική δραστηριότητα». Τον Ιούλιο του 1997 το Υπουργείο Παιδείας έδωσε στη δημοσιότητα τις γενικές κατευθύνσεις της μεταρρυθμιστικής του πρότασης με το κείμενο «Εκπαίδευση 2000: Για μια παιδεία ανοικτών οριζόντων».

Δύο ήταν οι βασικοί νόμοι οι οποίοι ψηφίστηκαν την περίοδο αυτή. Πρόκειται για τον νόμο 2525/97 («Ενιαίο λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις») και τον νόμο 2640/98 για τη «Δευτεροβάθμια τεχνική-επαγ-γελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις». Με τον νόμο 2525/97 καθιερώθηκε ο θεσμός του ενιαίου λυκείου και οριοθετήθηκε το γενικό πλαίσιο του τρόπου πρόσβασης των κατόχων απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα, θεσμοθετήθηκε το πλαίσιο διορισμού των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (κατάργηση της επετηρίδας και θεσμοθέτηση εξετάσεων μέσω ΑΣΕΠ), η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το ολόημερο νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο, τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, τα περιφερειακά κέντρα στήριξης εκπαιδευτικού σχεδιασμού, θέματα σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού, τα προγράμματα σπουδών επιλογής (ΠΣΕ) και η ενισχυτική διδασκαλία.

Με τον νόμο 2640/98, για τη «Δευτεροβάθμια τεχνικπ-επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», συγκροτήθηκε ένα σύστημα τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης, με την κατάργηση όλων των προηγούμενων μορφών δευτεροβάθμιας τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης (ΤΕΛ-ΤΕΣ) και τη δημιουργία των τεχνικών-επαγγελματικών εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ), τα οποία οργανώθηκαν σε δύο κύκλους (α' κύκλος διάρκειας δύο ετών και β' κύκλος διάρκειας ενός έτους).

ΟΛΟΙ ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΟ 2002

ΤΥΠΟΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΠΛΗΘΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΕΣΠΕΡΙΝΟ	70
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΗΜΕΡΗΣΙΟ	1743
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	6
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	1
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	6
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΛΥΚΕΙΟ	4
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	6
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	18
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ	4
ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΕΣΠΕΡΙΝΟ	40
ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΗΜΕΡΗΣΙΟ	1008
ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	19
ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	20
ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΕΕ	39
ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	3
ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	2
ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	33
ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	12
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	22
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	19
ΣΕΚ	125
ΤΕΕ ΕΣΠΕΡΙΝΟ	39
ΤΕΕ ΗΜΕΡΗΣΙΟ	433

Τον Νοέμβριο του 1997 υπογράφηκε η υπουργική απόφαση Γ2/6953/28-11-97 «Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ Λυκείου». Η Α' Λυκείου ορίστηκε ως τάξη προσανατολισμού που «περιέχει γενικά μαθήματα, συνολικής διάρκειας 29 ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας, και μαθήματα επιλογής, από τα οποία ο μαθητής είναι υποχρεωμένος να επιλέξει ένα μάθημα διάρκειας δύο ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας». Τα μαθήματα της Β' Λυκείου «χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: Μαθήματα Γενικής Παιδείας και μαθήματα Κατευθύνσεως. Τα μαθήματα Γενικής Παιδείας διδάσκονται συνολικά Είκοσι τρεις (23) ώρες εβδομαδιαίως. Τα μαθήματα Κατευθύνσεων χωρίζονται σε μαθήματα υποχρεωτικά για όλους τους μαθητές συνολικής διάρκειας έξι (6) ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας και σε μαθήματα επιλογής. Από τα μαθήματα επιλογής κάθε μαθητής είναι υποχρεωμένος να επιλέξει ένα μάθημα διάρκειας δύο ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας». Τα μαθήματα της Γ Λυκείου «χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: μαθήματα Γενικής Παιδείας και μαθήματα Κατευθύνσεων. Τα μαθήματα Γενικής Παιδείας διδάσκονται συνολικά δεκαέξι (16) ώρες εβδομαδιαίως. Τα μαθήματα Κατευθύνσεων χωρίζονται σε μαθήματα υποχρεωτικά για όλους τους μαθητές συνολικής διάρκειας δώδεκα (12) ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας και σε μαθήματα επιλογής. Από τα μαθήματα επιλογής κάθε μαθητής είναι υποχρεωμένος να επιλέξει ένα μάθημα διάρκειας δύο ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας». Η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση θα παρεχόταν πλέον στα τεχνικά-επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Τα ΤΕΕ ανήκαν στη δευτεροβάθμια μεταγυ-μνασιακή εκπαίδευση.

Στιγμιότυπο από διαδήλωση εκπαιδευτικών, τον Φεβρουάριο του 1997 (φωτ. ΑΠΕ).

Σε αυτά εισάγονταν οι κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου, χωρίς εξετάσεις. Οι σπουδές στα ΤΕΕ θα διαρκούσαν έως και τρία έτη και θα οργανώνονταν σε δύο κύκλους, Α' και Β', οι οποίοι περιλάμβαναν επιμέρους τομείς και ειδικότητες. Ο Α' κύκλος σπουδών θα είχε διάρκεια δύο έτη, ενώ μπορεί να ήταν και εσπερινής φοίτησης διάρκειας τριών ετών. Ο Β' κύκλος σπουδών θα διαρκούσε ένα έτος, και ειδικά στα ΤΕΕ εσπερινής φοίτησης ένα εξάμηνο επιπλέον. Οι μαθητές μετά την αποφοίτησή τους από τον Α' κύκλο σπουδών θα λάμβαναν, κατόπιν εξετάσεων, πτυχίο επιπέδου ΙΙ. Οι μαθητές του Β' κύκλου σπουδών θα λάμβαναν, κατόπιν εξετάσεων, πτυχίο επιπέδου ΙΙΙ. Οι πτυχιούχοι του Β' κύκλου σπουδών θα εισάγονταν στα ΤΕΙ, σε τμήματα αντίστοιχης ειδικότητας με την ειδικότητα του πτυχίου τους, κατόπιν εξετάσεων. Τα προγράμματα διδασκαλίας των ΤΕΕ θα περιλάμβαναν θεωρητικά και εργαστηριακά μαθήματα των ειδικοτήτων και βασικά μαθήματα γενικής παιδείας και γενικής ωφελιμότητας. Τα μαθήματα γενικής παιδείας και γενικής ωφελιμότητας θα κάλυπταν το 40% των συνολικών ωρών του ωρολογίου προγράμματος στο πρώτο έτος του Α' κύκλου, το 35% στο δεύτερο έτος του Α' κύκλου και το 25% στον Β' κύκλο, αντίστοιχα.

Η εισαγωγή των φοιτητών στα ΑΕΙ-ΤΕΙ εξαρτάτο από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου, που λάμβαναν χώρα στη Β' και Γ' τάξη του λυκείου (εξετάσεις σε 13-14 μαθήματα κάθε φορά). Το κύριο χαρακτηριστικό του συστήματος αυτού ήταν ότι Βασιζόταν, ως προς τα κριτήρια επιλογής των εισαγόμενων τελειοφοίτων, σε βαθμολογικά δεδομένα προφορικής και γραπτής εξέτασης μαθημάτων των δύο τελευταίων τάξεων του Ενιαίου Λυκείου. Όλα τα στοιχεία έδειχναν ότι περίπου οι 8 στους 10 μαθητές της Β' και Γ' τάξης του λυκείου κατέφευγαν σε κάποια μορφή φροντιστηρίου, αυξάνοντας δραματικά τις ιδιωτικές εκπαιδευτικές δαπάνες.

Ο Γεράσιμος Αρσένης, υπουργός Παιδείας την περίοδο 1996-2000, συνέδεσε το όνομα του με την ίδρυση του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου το 1997 (φωτ. ΑΠΕ).

Στις εξετάσεις της Β' Λυκείου του 1999 απορρίφθηκε το 30% των μαθητών, ποσοστό πρωτόγνωρο για τα δεδομένα της ελληνικής εκπαίδευσης. Τον επόμενο χρόνο το σύστημα προκάλεσε νέες αντιδράσεις, καθώς κατασκεύασε τεχνητά 11.500 αριστούχους, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων δεν κατάφερε να πετύχει την είσοδο της στις σχολές που είχε επιλέξει με πρώτη προτίμηση.

Το 1997 ιδρύθηκε το Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) με έδρα την Πάτρα. Το 2000 ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και τα πρώτα δυο τμήματα του δέχτηκαν, το 2002, τους πρώτους 120 φοιτητές τους. Έδρα του ορίστηκε η Τρίπολη. Μια από τις μεγαλύτερες και πιο παρατεταμένες αναταράξεις στον χώρο της μέσης εκπαίδευσης σημειώθηκε με τις μαθητικές καταλήψεις, που πραγματοποιήθηκαν από τον Νοέμβριο του 1998 έως τον Ιανουάριο του 1999, με αίτημα την κατάργηση των νόμων 2525/97 και 2640/98. Το πρώτο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου τα 2/3 των λυκείων και περίπου 200 γυμνάσια τελούσαν υπό κατάληψη, ενώ την ίδια ημέρα δεκάδες χιλιάδες μαθητές, φοιτητές και εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε μαχητικές διαδηλώσεις σε 46 ελληνικές πόλεις. Η ανατάραξη συνεχίστηκε με την ίδια περίπου ένταση και έκταση και αμέσως μετά τις χριστουγεννιάτικες διακοπές, μέχρι τις πρώτες μέρες του Φεβρουαρίου του 1999.

Τα γενικά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής εκπαίδευσης σήμερα

Στη χώρα μας, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν δημόσια και ιδιωτικά νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια και ΤΕΕ, στα οποία το 2002 φοιτούσαν 1.518.896 μαθητές.

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά μεταξύ των ηλικιών 6-15 ετών, δηλαδή η πρωτοβάθμια (δημοτικό) και η κατώτερη δευτεροβάθμια (γυμνάσιο). Η σχολική ζωή όμως των μαθητών μπορεί να ξεκινά από την ηλικία των 2,5 ετών (προσχολική εκπαίδευση) σε ιδρύματα (ιδιω-

ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑΝΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

	1987-88	1988-89	1990-91	1993-4	1997-98	1998-99
ΑΕΙ	16.582	17.203	18.432	22.450	21.474	23.304
ΤΕΙ	5.820	6.733	8.026	7.702	7.904	9.452
ΣΥΝΟΛΟ	22.402	23.936	26.458	30.152	29.378	32.756

Πηγή: ΕΣΥΕ, Αθήνα 2002

**ΠΑΘΗΣΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
(ΔΗΜΟΤΙΚΑ - ΓΥΜΝΑΣΙΑ - ΛΥΚΕΙΑ - ΤΕΕ)
ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ**

	2001-02	Ποσοστό (%) σχο σύνολο των μαθητών που φοιτούν στην αντίστοιχη Βαθμίδα
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	5.015	3,5%
ΔΗΜΟΤΙΚΑ	48.340	7,5%
ΓΥΜΝΑΣΙΑ	18.142	5,2%
ΕΝΙΑΙΑ ΛΥΚΕΙΑ	16.707	6,7%
ΤΕΕ	6.705	4,9%
ΣΥΝΟΛΟ	94.909	6,2%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της εκπαίδευσης 2001-02, Αθήνα.

**ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΠΑΘΗΣΜΟΣ - ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
- ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟ 2002
(ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ - ΔΗΜΟΤΙΚΑ - ΓΥΜΝΑΣΙΑ
- ΛΥΚΕΙΑ - ΤΕΕ)**

	Σχολικός Πληθυσμός	Διδακτικό Προσωπικό
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	144.055	10.211
ΔΗΜΟΤΙΚΑ	647.041	49.842
ΓΥΜΝΑΣΙΑ	349.397	32.897
ΕΝΙΑΙΑ ΛΥΚΕΙΑ	240.272	21.226
ΤΕΕ (ΥΠΕΠΘ)	138.131	12.801
ΣΥΝΟΛΟ	1.518.896	126.977

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της εκπαίδευσης 2001-02, Αθήνα.

τικά και δημόσια) που ονομάζονται βρεφονηπιακοί παιδικοί σταθμοί. Ορισμένοι βρεφονηπιακοί παιδικοί σταθμοί διαθέτουν και νηπιακά τμήματα που λειτουργούν παράλληλα προς τα νηπιαγωγεία. Η διάρκεια φοίτησης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (δημοτικό) είναι εξαετής, με ηλικία εισόδου το 6ο έτος. Παράλληλα προς τα κοινά νηπιαγωγεία και δημοτικά λειτουργούν και ολοήμερα σχολεία, τα οποία έχουν διευρυμένο ωράριο λειτουργίας και εμπλουτισμένο αναλυτικό πρόγραμμα. Η μετα-υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 1997, περιλαμβάνει δύο τύπους σχολείων: τα ενιαία λύκεια και τα τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Η διάρκεια φοίτησης είναι τριετής στα ενιαία λύκεια και διετής (Α' κύκλος σπουδών) ή τριετής (Β' κύκλος σπουδών) στα τεχνικά-επαγγελματικά εκπαιδευτήρια, ενώ δεν αποκλείονται αμοιβαίες μετακινήσεις από τον έναν τύπο σχολείου στον άλλο.

Παράλληλα με τα κοινά σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργούν και ειδικά νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια και λυκειακές τάξεις, που απευθύνονται σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης, λειτουργούν και μουσικά, εκκλησιαστικά και αθλητικά γυμνάσια και λύκεια.

Στη μετα-υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση εντάσσονται και τα ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης (IEK), τα οποία προσφέρουν επίσημη αλλά αδιαβάθμητη εκπαίδευση. Τα ιδρύματα αυτά χαρακτηρίζονται αδιαβάθμητα, γιατί δέχονται τόσο αποφοίτους γυμνασίου όσο και αποφοίτους λυκείου, ανάλογα με τις επιμέρους ειδικότητες που προσφέρουν. Η κατάρτιση διαρκεί έως 4 εξάμηνα, για τους κατόχους απολυτηρίου λυκείου, και 2 εξάμηνα για τους κατόχους απολυτηρίου γυμνασίου. Ο χάρτης της εκπαίδευσης που οργανώνεται και λειτουργεί από φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου περιλαμβάνει: (α) τα νηπιαγωγεία, την πρωτοβάθμια (δημοτικά) και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσια-λύκεια), που λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 682/77 «περί ιδιωτικών σχολείων γενικής εκπαίδευσης και σχολικών οικοτροφείων», όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και συμπληρωθεί μεταγενέστερα, και κυρίως με τους ν. 1566/85, 1810/88 και 1824/88- (β) την τεχνική-επαγγελμα-χιππ εκπαίδευση (ιδιωτικά ΤΕΕ)- (γ) τα ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης (ιδιωτικά **IEK**)- (δ) τα λεγόμενα εργαστήρια ελευθέρων σπουδών (ορισμένα από αυτά προβάλλονται ως κολέγια, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα απόκτησης πανεπιστημιακού τίτλου με σπουδές που αρχίζουν στην Ελλάδα και ολοκληρώνονται σε συνεργαζόμενα πανεπιστήμιο του εξωτερικού, αν και είναι γνωστό ότι τέτοιου είδους τίτλος δεν αναγνωρίζεται από την ελληνική νομοθεσία).

Η ιδιωτική εκπαίδευση στη χώρα μας ποτέ δεν κατάφερε να προσελκύσει μεγάλο αριθμό μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (94.909 το 2002), καθώς συνολικά λιγότεροι από 7 στους 100 μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ότι από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών έχει γίνει χώρα υποδοχής μετακινούμενων πληθυσμών, αλλοδαπών και παλιννοστούντων, προσφύγων ή μεταναστών.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟ 2003, ΑΕΙ-ΤΕΙ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

Αθήνα - Πειραιάς

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Πάτρα - Τρίπολη - Καλαμάτα - Κόρινθος
- Ναύπλιο - Πύργος - Αμαλιάδα - Σπάρτη - Αίγιο

ΚΡΗΤΗ

Χανιά - Ηράκλειο - Ρέθυμνο - Άγιος Νικόλαος
- Σητεία - Ιεράπετρα

ΝΗΣΟΙ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ - ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Χίος, Λέσβος, Ρόδος, Σάμος, Σύρος

ΗΠΕΙΡΟΣ

Ιωάννινα - Άρτα - Ηγουμενίτσα - Πρέβεζα

ΘΡΑΚΗ

Ιάσθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Θεσσαλονίκη - Νέα Μουδανιά (Χαλκιδική)
- Φλώρινα - Σέρρες - Κοζάνη - Δράμα - Καβάλα
Καστοριά - Κιλκίς - Κατερίνη - Γρεβενά

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Βόλος, Τρίκαλα, Λάρισα, Καρδίτσα

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Αργίνο - Λαμία - Καρπενήσι - Μεσολόγγι
- Χαλκίδα - Άμφισσα

ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Κέρκυρα - Αργοστόλι - Ληξούρι - Ζάκυνθος - Λευκάδα

Ενώ το 1996 ανά 100 μαθητές μόλις 3 είχαν γονείς αλλοδαπούς και παλιννοστούντες, το 2002 το ποσοστό αυτό υπερδιπλασιάστηκε και άγγιξε το 7%, με σχεδόν 100.000 μαθητές από αλλοδαπούς και παλιννοστούντες γονείς.

Η δημόσια ανώτατη εκπαίδευση χωρίζεται σε ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η εισαγωγή των φοιτητών σε αυτά τα ιδρύματα εξαρτάται από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου, που λαμβάνουν χώρα στη Β' και στην Γ τάξη του Λυκείου. Το 2003 υπήρχαν 19 ΑΕΙ (εκτός από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο) με 245 τμήματα και 16 ΤΕΙ με 187 τμήματα. Ο εγγεγραμμένος φοιτητικός πληθυσμός έφτασε, το 2003, τους 500.000. Στο ΕΑΠ οι φοιτητές γίνονται αποδεκτοί από την ηλικία των 22 ετών μετά από κλήρωση.

ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΑΝΑ ΑΕΙ (2001-02)

Πανεπιστήμια		
Εθνικό και Καποδιστριακό	97.76	Πανεπιστήμιο Αθηνών
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	6	(ΕΜΠ)
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών	11.03	
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών	0	
Χαροκόπειο ΑΕΙ	12.694	
Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών	3.687	
Πάντειο Πανεπιστήμιο	630	
Πανεπιστήμιο Πειραιά	1.089	
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο	14.399	Θεσσαλονίκης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	17.284	
Πανεπιστήμιο Πάτρας	81.008	
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	13.051	
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο	18.330	Θράκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης	12.937	
Πολυτεχνείο Κρήτης	14.517	
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	8.962	
Ιόνιο Πανεπιστήμιο	1.700	
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	5.763	
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου	1.757	
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	5.009	Σύνολο εγγεγραμμένων φοιτητών
Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Τμήμα Επιχειρησιακών	12	Ερευνών και Στατιστικής, ακαδημαϊκό έτος 2001-02, Αθήνα 2003
	0	(το έτος 2002-03)

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ
ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
(ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ) ΤΩΝ ΑΕΙ-ΤΕΙ, 1970-2000

Έτος Φοιτητικός-Πληθυσμός ΑΕΙ-ΤΕΙ
1970-71 85.776 121.116 199.797
1980-81 414.273
1990-91

Πηγή: Για το χρονικό διάστημα πριν από το 1991 βλ. ΥΠΕΠΘ-Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Αθήνα 1994), για μετά το 1991 βλ. αδημοσίευτα στοιχεία του Τμήματος Επιχειρησιακών Ερευνών και Στατιστικής του ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 2001 (επεξεργασία δική μας).

Χρόνια προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης

Αρκετά είναι τα προβλήματα που συγκατοικούν επί δεκαετίες με το εκπαιδευτικό μας σύστημα και από τα οποία το σύστημα αρνείται επίμονα να απογαλακτιστεί. Ανοιχτά ρήγματα στο ταλαιπωρημένο σώμα του ελληνικού σχολείου, *αδιάβροχα* από τον χρόνο, τις εκπαιδευτικές πολιτικές και τις εξαγγελίες, αποτελούν τα σταθερά συστατικά της επιδημιολογίας της σχολικής πραγματικότητας. **Χαμηλές δημόσιες δαπάνες.** Αν εξετάσει κανείς την εξέλιξη των κρατικών δαπανών για εκπαίδευση στη χώρα μας, θα διαπιστώσει ότι διακρίνονται από μια μόνιμη σταθερά: την ανεπάρκεια. Η Ελλάδα, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του ΟΗΕ για την «ανθρώπινη ανάπτυξη», κατατάσσεται δυστυχώς στην 105η θέση σε σύνολο 132 χωρών, μαζί με την Γκάνα, το Καμερούν και το Νεπάλ, αφού οι δαπάνες για την εκπαίδευση ποτέ δεν ξεπέρασαν το 3-3,5% του ΑΕΠ. Στον ευρωπαϊκό χώρο η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση, απέχοντας πολύ από την αμέσως επόμενη χώρα, καθώς το ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται κατά μέσο όρο στην εκπαίδευση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πλησιάζει το 6%.

Στην Ελλάδα, οι δημόσιες εκπαιδευτικές δαπάνες μόλις ξεπερνούν το μισό του μέσου όρου των δαπανών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. **Σχολείο, φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα.** Η παλαιότερη και η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα, όσον αφορά τη ρύθμιση και την επιλογή του πανεπιστημιακού πληθυσμού, έχει τέτοιο χαρακτήρα, ώστε η παρακολούθηση ιδιωτικού προπαρασκευαστικού κέντρου ή ιδιαίτερων μαθημάτων να έχει γίνει πρακτικά αναγκαία για την επιτυχία στις Γενικές Εξετάσεις προς την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η δυνατότητα προσέγγισης της δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συναρμολογείται από την πρόσβαση στην ιδιωτική εκπαίδευση (φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα κλπ.) και τη δυνατότητα για πληρωμή διδάκτρων

Στην Ελλάδα, οι δημόσιες εκπαιδευτικές δαπάνες μόλις ξεπερνούν το μισό του μέσου όρου των δαπανών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (φωτ. ΑΠΕ).

ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

	ΣΧΟΛΙΚΟ Έτος 1991-92	ΣΧΟΛΙΚΟ Έτος 2000-01
Δημοτικά	784.707	641.368
Γυμνάσια	446.651	360.248
ΣΥΝΟΛΟ	1.231.358	1.001.616

Πηγή: Στατιστική της Εκπαίδευσης, ΕΣΥΕ, σχολικά έτη 1991-92 και 2000-02, Αθήνα, Αύγουστος 2001

Η ανάπτυξη και η διόγκωση του ιδιωτικού, εξωσχο-λικού-παραεκπαιδευτικού δικτύου (φροντιστήρια, ιδιαίτερα) είναι ένα σύνθετο κοινωνικό-οικονομικό και εκπαιδευτικό φαινόμενο, μόνιμη συντεταγμένη της πραγματικότητας του ελληνικού σχολείου, καθώς εξαρτά την ύπαρξη του από τις ανεπάρκειες του, τρέφεται από τις λειτουργίες του και γιγαντώνεται από τις εξεταστικές του πρακτικές. **Η υποδομή της εκπαίδευσης.** Η έλλειψη αιθουσών, η συστέγαση, οι πολλαπλές βάρδιες, η απουσία αναγκαίων χώρων για εκπαιδευτικές δραστηριότητες, το ανύπαρκτο η απαρχαιωμένο εποπτικό υλικό, η ανυπαρξία συντήρησης και επισκευών έχει μόνιμη παρουσία στο ιστορικό της παθολογίας του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Παράλληλα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι οι κακοτεχνίες, σε συνδυασμό με την ανυπαρξία συντήρησης ή την κακοσυντήρησπ, στρώνουν το έδαφος για πάνω από 5.000 σχολικά ατυχήματα τον χρόνο. **Η «παράκαμψη» του σχολείου.**

Η παρακολούθηση της ροής του μαθητικού πληθυσμού την τελευταία δεκαετία αποκαλύπτει, μέσα από τα επίσημα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ότι από το 1985 -χρονιά που με νόμο (1566/85) προβλέπεται και «η τιμωρία όσων έχουν την επιμέλεια ανηλίκων που εγκαταλείπουν την υποχρεωτική εκπαίδευση»-μέχρι το 2003 πάνω από 200.000 παιδιά εξοστρακίστηκαν από τη Βασική εκπαίδευση, π οποία θεωρείται η υποχρεωτική βάση για την απόσπαση τους από τον κόσμο του αναλφαβητισμού, χωρίς ελπίδα κατά κανόνα αναπλήρωσης του εκπαιδευτικού τους κενού και, Βέβαια, με ναρκοθετημένο το μέλλον τους, πριν ακόμη φθάσουν στην εφηβική ηλικία. Στην εικοσαετία 1980-2000, το ποσοστό των μαθητών που δεν ολοκλήρωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση εξελίχθηκε ως εξής: 22% το 1980, 11,5% το 1990 και 9,6%-7% τη δεκαετία 1991-2000. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΥΠΕΠΘ, το 2003

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΑΝΑ ΜΑΘΗΤΗ/ΦΟΙΤΗΤΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΠΑ		
	(μΕ μέσο όρο 100 στην Ευρωπαϊκή Ένωση)		
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	90,5	94,7	159,0
ΜΕΓ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	86,6	89,0	110,2
ΣΟΥΗΔΙΑ	144,6	101,7	167,3
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	121,1	93,4	93,6
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	87,9	87,2	87,3
ΑΥΣΤΡΙΑ	165,8	155,4	147,5
ΙΤΑΛΙΑ	129,1	115,3	75,9
ΒΕΛΓΙΟ	99,5	123,0	102,1
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	92,1	84,9	127,8
ΔΑΝΙΑ	179,7	135,6	94,7
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	68,5	73,6	108,7
ΓΑΛΛΙΑ	96,7	131,6	91,2
ΙΣΠΑΝΙΑ	92,8	92,1	69,4
ΕΛΛΑΔΑ	72,1	43,5	40,7

Πηγή: ΕυωSM 2000

Η ιστορία της εκπαίδευσης στο νεοελληνικό κράτος

ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΕΙΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ)		ΤΙ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΝ 01 ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΕΙ	
Έτος	Αριθμός Ελλήνων Φοιτητών Εξωτερικού		
1960	8.516	ΙΑΤΡΙΚΗ	11.624
1965	6.285	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ-Η/Υ	11.045 199.797
1970	9.985	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	
1975	29.480	ΝΟΜΙΚΗ	35.370
1980	39.786	ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	38.704
1985	28.754	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	9.746
1990	32.068	ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ	6.842
1995	45.000*	ΘΕΟΛΟΓΙΑ	10.326
2001	60.000*	ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ	7.875
		ΛΑΤΚΑΛΠΤ/ΝΗΠΤΑΓΟΓΠΤ	11.588

Πηγή: Στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος για την περίοδο 1960-1990, "Υπολογισμοί και εκτιμήσεις από σύνθεση στοιχείων της ΕυυΟΒΤΑΤ και του ΟΟΣΑ

καταγράφηκε ένα ποσοστό μαθητών της τάξης του 6-7%, οι οποίοι δεν ολοκλήρωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Το τμήμα του πληθυσμού που δεν ολοκλήρωσε το υποχρεωτικό σχολείο (εννιαετές) αποτελούσε το 1991 (απογραφή) το 57% του συνόλου. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, το 2003 φοιτούσαν στην πρωτοβάθμια (δημοτικά) και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσια, λύκεια) περισσότεροι από 95.000 αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές

Το δημογραφικό έλλειμμα στην ελληνική εκπαίδευση. Ανάμεσα στις δυο απογραφές (1991 και 2001), το σχολικό κουδούνι δεν χτύπησε για 230 χιλιάδες παιδιά, σχολικής ηλικίας δημοτικού και γυμνασίου. Αυτό ήταν το τμήμα που πλήρωσε η χώρα μας εξαιτίας του δημογραφικού μας προβλήματος. Πιο συγκεκριμένα, τη σχολική χρονιά 1991-92, το σχολικό κουδούνι των δημοτικών και των γυμνασίων της χώρας μας αφορούσε περισσότερα από 1.230.000 χιλιάδες μαθητές, ενώ το 2000-1 στα θρανία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κάθισαν μόλις 1 εκατ. μαθητές.

Η φοιτητική μετανάστευση. Το φαινόμενο της εξόδου για σπουδές έχει το δικό του μακρύ παρελθόν. Στη δεκαετία του 1960 ο αριθμός των φοιτητών εξωτερικού κυμάνθηκε περίπου σε 7-8 χιλιάδες. Στη δεκαετία του 1970 ξεπέρασε τις 37 χιλιάδες (1979), στη δεκαετία του 1980 άγγιξε τις 45 χιλιάδες (1982), ενώ το 2001, έτος για το οποίο πάντως δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος, υπολογίστηκε σε περίπου 60 χιλιάδες προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές. Για να αντιληφθούμε καλύτερα την έκταση και την ένταση της φοιτητικής μετανάστευσης, ας δώσουμε και ένα άλλο στοιχείο: τη δεκαετία 1980-89 κατα- τέθηκαν για αναγνώριση στο ΔΙΚΑΤΣΑ περίπου 31 χιλιάδες τίτλοι σπουδών πτυχιούχων του εξωτερικού.

Την αμέσως επόμενη δεκαετία (1990-99) κατατέθηκαν για αναγνώριση στην ίδια υπηρεσία περισσότεροι από 38 χιλιάδες τίτλοι από πανεπιστήμια του εξωτερικού. Συνολικά, δηλαδή, τα τελευταία είκοσι χρόνια (1980-99) εγκρίθηκαν 70 χιλιάδες τίτλοι σπουδών Ελλήνων επιστημόνων, που αποκτήθηκαν σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Οι επιπτώσεις της φοιτητικής μετανάστευσης είναι, βέβαια, πολλές, θα εστιάσουμε μόνο σε μία: στην οικονομική αιμορραγία, που είναι τεράστια. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, που βασίζονται σε παλαιότερα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος και σε έρευνες που αφορούν το ετήσιο κόστος σπουδών ενός φοιτητή στο εξωτερικό, υπολογίζεται ότι η συνολική ετήσια δαπάνη πρέπει να ξεπερνούσε, το 2003, τα 800 εκατ. ευρώ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εγκυκλοπαίδεια "ΔΟΜΗ"

